

FÖRSKOLLÄRARES ERFARENHETER I ARBETET MED BARN I BEHOV AV SÄRSKILT STÖD

- En kvalitativ intervjustudie med fem förskollärare

PRESCHOOL TEACHERS' EXPERIENCES IN WORKING WITH CHILDREN IN NEED OF SPECIAL SUPPORT

- A qualitative interview study with five preschool teachers

Examensarbete i lärarutbildning
Avancerad nivå 15 Högskolepoäng
Vårterminen 2016

Mia Nortunen

Examinator: Erik Andersson

Resumé

Arbetets art: Examensarbete i lärarutbildningen, Avancerad nivå, 15 hp Högskolan i Skövde

Titel: Förskollärares erfarenheter i arbetet med barn i behov av särskilt stöd
– En kvalitativ intervjustudie med fem förskollärare

Sidantal: 34

Författare: Mia Nortunen

Datum: maj 2016

Nyckelord: barn, särskilt stöd, förskola, förskollärare, förhållningssätt, arbetssätt

I studien undersöks hur förskollärare definierar ett barn i behov av särskilt stöd i relation till förskolans pedagogiska verksamhet. Syftet är att problematisera förskollärares förhållningssätt till barn i behov av särskilt stöd utifrån ett sociokulturellt perspektiv.

Syftet analyserar utifrån studiens två frågeställningar:

- Vilka behov beskriver förskollärarna som skäl till att barnet ska ges särskilt stöd?
- Vilka förutsättningar har förskollärarna att ge stöd till barnet när de väl identifierat behovet?

Studien genomfördes på två olika förskolor. Fem förskollärare deltog i studien. Som datainsamlingsteknik användes kvalitativa intervjuer vilka spelades in med hjälp av diktafon.

Forskningen visar att barn i behov av särskilt stöd är ett komplext begrepp som är svårdefinerat. Det sociokulturella perspektivet dominerar som ett gemensamt förhållningssätt i förskolorna där barns utveckling och lärande utgår utifrån tankar kring det kompetenta barnet. Ur ett historiskt perspektiv har specialpedagogiken präglats av ett traditionellt synsätt där barnet ses som bärare av sina svårigheter och brister. Numera framhävs det alternativa synsättet i förskolans verksamhet. Särskilda behov hos barnet ses som sociala konstruktioner där problematiken lyfts bort från individen. Förskolan ska anpassa sig utifrån individens behov.

Resultatet redovisar förskollärares skilda uppfattningar om vilka barn som anses vara i behov av särskilt stöd. Förskollärarna visar i sina utsagor att de möter barn med olika behov av stöd varje dag, men att inte barnen är uttalade som ett barn i behov av särskilt stöd. Författaren ställer sig frågan om det beror på kunskapsbrist hos förskollärarna eller att förskollärarna inte vågar stämpla ett barn som ett barn i behov av särskilt stöd.

Slutsatsen blir att det finns en risk att förskolans personal missar relevant information vid överlämningen till skolan kring pedagogiska stödinsatser och anpassningar när individen inte är uttalad som ett barn i behov av särskilt stöd. Barn i behov av särskilt stöd problematiseras utifrån förskollärares förhållningssätt och arbetssätt. Stödinsatser i förskolan är beroende av förskollärares förutsättningar exempelvis erfarenheter, förhållningssätt, arbetssätt, handledning med mera.

Abstract

Study: Degree project in teacher education, Advanced level, 15 hp
University of Skövde

Title: Preschool Teachers' experiences in working with children in need of special support -
A qualitative interview study with five preschool teachers

Number of pages: 34

Author: Mia Nortunen

Date: May 2016

Keywords: children, special need, preschool, preschool teacher, attitude, work procedure

The study examines preschool teachers' description of children in need of special support in relation to the preschool educational activities. The purpose is to pre-school teacher's approach to children in need of special support from a socio-cultural perspective.

The purpose of analyzing the basis of the study's three questions:

- What needs do the preschool teachers describe as the reason for the child to be given special support?
- What conditions do the preschool teachers have to provide support to the child once they identified the need?

The study was conducted on two different preschools. Five preschool teachers participated in the study. As a method of data collection the interviews were recorded using a voice recorder.

Research shows that children in need of special support, is a complex concept that is difficult to define. The socio-cultural perspective dominates as a common approach in preschools where children's development and learning are based outside thinking on the competent child. From a historical perspective, special education has been characterized by a traditional approach where the child is seen as bearers of their difficulties and shortcomings. Nowadays the alternative approach is highlighted in preschool. Special needs of the child are seen as social constructions where the issues are removed from the individual. Pre-school will adapt based on individual needs.

The result shows that preschool teachers have different perceptions of what children considered to be in need of special support. The respondents show in their statements that they meet children with different support needs each day, but none of the children are defined as a child in need of special support. Support efforts depends on the preschool teacher conditions, for example, experiences, attitudes, work procedure, guidance and more.

The conclusion is that there is a risk that the preschool teachers miss relevant information at the handover to the school on educational support measures and adjustments when the individual is not pronounced as a child in need of special support. Children in need of special support critically viewed from preschool teachers' attitudes and practices. Support activities in preschool depends on preschool teachers' conditions, for example, experiences, attitudes, practices, tutorials and more.

Innehållsförteckning

Del 1 Bakgrund	1
1.1 Inledning.....	1
1.2 Syfte och frågeställningar	2
1.3 Litteraturgenomgång	3
1.3.1 Barn i behov av särskilt stöd – ett historiskt perspektivbyte.....	3
1.3.2 Barn i behov av särskilt stöd – ett komplext begrepp	4
1.3.3 Barn i behov av särskilt stöd – ett avvikande beteende	5
1.3.4 Barn i behov av särskilt stöd – kriser i hemmiljön	7
1.3.5 Barn i behov av särskilt stöd – relationer till vuxna och andra barn.....	8
1.4 Teoretisk utgångspunkt	8
1.4.1 Sociokulturellt perspektiv	9
Del 2 Metod	10
2.1 Metodval	10
2.1.1 Intervju	11
2.2 Urval.....	11
2.2.1 Presentation av respondenter	12
2.3 Genomförande.....	12
2.3.1 Genomförande av intervjuer	13
2.4 Etiska överväganden	13
2.5 Trovärdighet och giltighet.....	14
2.6 Analys och bearbetning.....	14
Del 3 Resultat.....	16
3.1 Vilka behov beskriver förskollärarna som skäl till att barnet ska ges särskilt stöd?	16
3.1.1 Fysisk nedsättning eller handikapp hos barn	17
3.1.2 Språkliga och kommunikativa svårigheter hos barn	17
3.1.3 Social kompetens och samspelsvårigheter hos barn	18
3.2 Förskolläraarnas förhållningssätt och arbetssätt	19
3.2.1 Att bemöta och stödja barn i behov av särskilt stöd	20
3.2.2 Anpassningar i förskolans miljö för barn i behov av särskilt stöd.....	21
3.2.3 Diskussioner på arbetsplatsen kring barn i behov av särskilt stöd.....	22
3.3 Förskollärarna förutsättningar till att ge stöd till barnet när de väl har identifierat behovet	23
3.3.1 Att delta i fortbildning och tips till andra pedagoger	24

Del 4 Diskussion	25
4.1 Metoddiskussion	25
4.2 Resultatdiskussion.....	27
4.2.1 Förskollärarnas bedömning av vilka behov som anses vara särskilda.....	29
4.2.2 Förskollärarnas förhållningssätt och arbetssätt	31
4.2.3 Förskollärarens förutsättningar till att ge stöd	32
4.3 Slutsats och självkritik	33
4.4 Förslag på vidare forskning.....	34
REFERENSER.....	1
BILAGA 1.....	1
BILAGA 2.....	1

Del 1 Bakgrund

I följande kapitel ges en inledning med en beskrivning på mitt valda ämne och grunden till mitt val. Vidare beskrivs syfte och frågeställningar för studien, som följs av en litteraturgenomgång, tidigare forskning och centrala begrepp kring ämnet. Slutligen görs en redogörelse för studiens teoretiska utgångspunkt.

1.1 Inledning

Mitt intresse för frågor kring barn i behov av särskilt stöd väcktes långt före min lärarutbildning. Jag arbetade i vikariepoolen i en mindre kommun under ett års tid före utbildningen. Jag fick möjlighet att prova på att för dagen arbeta som lärare enstaka lektioner i förskolklass, som pedagog i förskolan på olika förskolor och som pedagog på fritids efter att skolbarnen slutade skolan. Jag fick också möjligheten att prova på att arbeta med barn i särskolan, vilket för mig var en helt ny upplevelse. Jag kände snart att det saknades utbildning hos mig för den typen av arbete. Särskilt när jag vid flera tillfällen mötte barn med utåtagerande beteende gentemot andra barn i förskolan. Jag ville hjälpa, men kände att kompetensen hos mig för att ”hjälpa på rätt sätt” saknades.

Gerland och Aspeflo (2009) menar att genom kunskapen om de svårigheter som kan finnas och de konsekvenser de får och en förståelse för barns inre värld, kan pedagoger skapa ett individualiserat bemötande av ett barn som är i behov av särskilt/extra stöd för att utvecklas. Pedagogens förståelse av vad svårigheterna innebär för barnet skapar förutsättningen för ett empatiskt förhållningssätt som i sin tur ger barnet fler positiva erfarenheter (a.a).

Som vikarie inom förskolan och skolans verksamhet kände jag mig ofta maktlös inför den kompetens som saknades hos mig när jag mötte dessa barn. Det var inte förrän jag började min lärarutbildning som jag började med en inre reflektion kring de händelser jag upplevt och vilken betydelse jag som pedagog kan ha i det lilla barnets vardag. Jag mötte även förskollärare ute i verksamheten med olika förhållningssätt kring barn i behov av särskilt stöd. Detta uttrycktes bland annat i att förskollärarna ansåg att barnet i behov av särskilt stöd medvetet slog sina kamrater för att vara elak. Jag mötte också förskollärare som uttryckte ett förhållningssätt kring utåtagerande beteenden som att barnet inte kan bättra. Det vill säga att det är svårt för barnet att ta ansvar över ett beteende som barnet inte kan rå för. Här kunde beteendet ibland skyllas på dålig uppfostran av föräldrarna.

Palla (2010) menar att genom erfarenheter av olika svårigheter har personalen fått lära sig att möta svårigheten och lösningarna. I handledningssamtalen med specialpedagoger framkommer det att barns olikheter skapas och jämförs inom förskolans ramar för vad som är ett avvikande beteende. Arbetslagen tar kontakt med specialpedagogen när de identifierat ett beteende som speciellt hos barnet. Uttrycket speciell får varierande

innebörder beroende på vilka situationer, händelser och sammanhang som diskuteras. Att vara speciell kan förstås genom skillnaden som blir framträdande mot det som i förskolans verksamhet uppfattas och konstrueras som vanligt, genomsnittligt och normalt. När arbetslaget inte vet hur de ska handskas med situationen som uppstått är specialpedagogen där för att vägleda dem genom samtal (a.a).

Skolverket (2014) har skapat ett stödmaterial utifrån att det finns en problematik kring överlämningar mellan olika skolformer. Förskola och skola har i uppdrag att samarbeta för att stödja barns och elevers utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv. Skolverket (2014) menar att det är viktigt att tillvarata och bygga vidare på de kunskaper och färdigheter som barn och elever har med sig från tidigare verksamhet exempelvis från förskola till skola. Särskild uppmärksamhet ska ägnas de barn och elever som är i behov av särskilt stöd. I en utredning utifrån utsatta barn i skolan framgår det att det finns en risk att viktig pedagogisk information går förlorad för barn och elever i behov av särskilt stöd vid övergångar mellan olika skolformer. Därför finns nu ett stödmaterial att ladda ner för personalen som innehåller konkreta förslag på riktlinjer, handlingsplaner och blanketter kring överlämningar mellan olika skolformer (a.a). Detta innebär att förskolans personal bör vara medvetna om vilka individer de anser har ett behov av särskilt stöd i barngruppen, så att särskild pedagogisk information kring stödinsatser och anpassningar personalen gjort i förskolans verksamhet inte faller bort på vägen. Skolan präglas i stor del av att eleven ska uppnå mål i olika ämnen. För att eleven ska kunna ha en bra förutsättning att lyckas från början i skolstarten är det viktigt att personalen redan på förskolan dokumenterar individens behov, anpassningar och pedagogiska stödinsatser som ges i vardagen.

Den här studiens handlar om att ta del av hur fem olika förskollärare tänker kring sitt förhållningssätt och arbetssätt i arbetet med barn i behov av särskilt stöd i en ”Reggio Emilia” inspirerad förskola. Kommunens beskrivning kring vad en ”Reggio Emilia” inspirerad förskola innebär finns vidare beskrivet i studiens metoddel under rubriken urval. I studiens diskussionsdel problematiseras förskollärarnas förhållningssätt i förhållande till det sociokulturella perspektivet. Vilka barn som förskollärarna anser vara i behov av särskilt stöd diskuteras i förhållande till förskolans pedagogiska verksamhet. Vilka förutsättningar kring tid, planering, handledning, fortbildning förskollärarna har. Uppsatsen skrivs utifrån förskollärarnas perspektiv och kan ses som ett diskussionsunderlag att använda sig av ute i förskolans verksamhet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet är att problematisera förskollärarnas förhållningssätt till barn i behov av särskilt stöd utifrån ett sociokulturellt perspektiv.

- Vilka behov beskriver förskollärarna som skäl till att barnet ska ges särskilt stöd?

- Vilka förutsättningar har förskollärarna att ge stöd till barnet när de väl identifierat behovet?

1.3 Litteraturgenomgång

I studien används litteratur och tidigare forskning för att öka kunskapen om mitt valda problemområde. I den forskning och litteratur jag läst anses barn i behov av särskilt stöd vara ett komplext och stort begrepp. Jag har valt att kategorisera forskarnas förhållningsätt och beskrivningar av barn i behov av särskilt stöd i följande beskrivningskategorier:

1. Barn i behov av särskilt stöd – ett historiskt perspektivbyte
2. Barn i behov av särskilt stöd – ett komplext begrepp
3. Barn i behov av särskilt stöd – ett avvikande beteende
4. Barn i behov av särskilt stöd – kriser i hemmiljön
5. Barn i behov av särskilt stöd – relationer till vuxna och andra barn
6. Barn i behov av särskilt stöd – att anpassa förskolans miljö

Slutligen framhävs studiens teoretiska utgångspunkt kring barns utveckling och lärande ur ett sociokulturellt perspektiv.

1.3.1 Barn i behov av särskilt stöd – ett historiskt perspektivbyte

För att förstå hur ett barn kan ses som ett barn i behov av särskilt stöd vill jag i studien belysa skillnader och likheter i hur specialpedagogiken historiskt har skiftat i synsättet kring barn i behov av särskilt stöd i skolans och förskolans verksamhet.

I en rapport från Skolverket (2008) började begreppet barn *med* behov av särskilt stöd först användas i Barnstugeutredningen 1968. Därefter byttes formuleringen ut från barn *med* till barn *i* behov av särskilt stöd i Socialstyrelsens Allmänna råd 1991. Detta ordbyte skrevs sedan ner i Skollagen 1999. Ordbytet speglar ett perspektivbyte i synsättet hos vuxna kring barns problem. Det blev en språklig markering där det förklarades att det inte är barnet som äger problemet. Tidigare användes ett kategoriskt perspektiv i synsättet kring elever och barn i svårigheter. Det var eleven som ägde problemet, skolsvårigheterna berodde på brister hos eleven. I samband med ordbytet ändrades synsättet till det relationella perspektivet. Skolsvårigheterna har sin grund i de yttre omständigheterna kring eleven. Det är skolorna och omgivningen som inte har sett barnets individuella behov och därmed inte anpassat sig tillräckligt som ses som problemet. I detta perspektivbyte betonades även miljöns betydelse för barnets/elevens behov (a.a). Nilholm (2005) framhäver att det finns två grundläggande perspektiv i forskningen kring specialpedagogik. Det första perspektivet är ett individualistiskt perspektiv med rötter inom medicin och psykologi. Det andra synsättet inom specialpedagogik är ett alternativt perspektiv (a.a). Beroende på vilket perspektiv specialpedagogen eller läraren väljer att ha i sitt förhållningssätt kring barn i behov av särskilt stöd påverkas även arbetssättet och vilka stödinsatser som ges till barnet eller verksamheten.

Nilholm (2005, 2006) menar att det individualistiska perspektivet benämns olika av olika forskare. Det centrala för det individualistiska synsättet som kan benämnas som ett traditionellt perspektiv, är att individen ses som bärare av svårigheter och brister. Eleven ska tillrättavisas i en särskild utbildningsform med syftet att nå ett normalt fungerande. Målet är att hitta rätt undervisningsmetoder för eleverna med en segregande undervisningsform, där det finns specialpedagogisk professionalitet och expertkunskap om det avvikande. Nilholm (2005, 2006) framhäver att det alternativa perspektivet betonar de sociala faktorernas betydelse för elevers skolproblem. Det talas om systempatologi där det är skolan som system som skapar problemet. Särskilda behov hos individen ses som sociala konstruktioner där synsättet karakteriseras av att problemet lyfts bort från individen. Fokuset ligger på att inkludera barnet i förskolan och skolans verksamhet genom att anpassa verksamheten på ett sådant sätt som ser till alla barns behov. De två olika synsätten problematiseras i verksamheten där kritik lyfts mot både det individualistiska och alternativa perspektivet. Idag dominerar specialpedagogiken i skolan av det traditionella synsättet. Forskningen framhåller att ett traditionellt synsätt exkluderar barnet, istället för att se barns olikheter som en tillgång som berikar skolan (a.a).

Det finns internationella styrdokument rörande skolan, där det alternativa perspektivet utifrån elever i behov av särskilt stöd framhävs. Salamanca-deklarationen (2006) belyser att ”elever med behov av särskilt stöd måste ha tillgång till ordinarie skolor som skall tillgodose dem inom en pedagogik som sätter barnet i centrum och som kan tillgodose dessa behov,”(s.11). Det betonas att flexibla kursplaner är av stor vikt för att alla barn ska utvecklas utifrån sina egna förutsättningar;

”Barn med behov av särskilt stöd bör erhålla ytterligare inlärningsstöd inom ramen för den ordinarie kursplanen, inte en annorlunda kursplan. Den vägledande principen bör vara att ge alla barn samma undervisning, samtidigt som man ger ytterligare assistans och stöd till de barn som behöver det (s.24)”.

I förskolans reviderade läroplan (Skolverket, 2010, s.5) framhävs förskolan som grunden till barns livslånga lärande. Förskolan ska stimulera barns utveckling och lärande. Verksamheten ska anpassas för alla barn som deltar samt erbjuda en trygg omsorg. Hänsyn ska tas till barnens olika förutsättningar och behov. Vilket i sin tur innebär en föränderlig verksamhet som inte kan utformas lika överallt (a.a.). Vidare i studien kommer begreppet barn i behov av särskilt stöd problematiseras och diskuteras utifrån olika synsätt, för att ge läsaren en bild av hur olika forskare tar sig an det komplexa begreppet.

1.3.2 Barn i behov av särskilt stöd – ett komplext begrepp

Det framkommer ovan att det har skett ett perspektivbyte från att se barn i behov av särskilt stöd ur ett individualistiskt/kategoriskt perspektiv till att se barnets svårigheter ur ett relationellt/alternativt perspektiv. Skolverket (2008) menar att uttrycket barn i behov av särskilt stöd används idag för att förtydliga att ett behov av särskilt stöd kan vara tillfälligt, övergående eller under olika omständigheter (a.a.). Sandberg (2009) menar att barn i behov av särskilt stöd är ett komplext begrepp då definitionen av vilka

barn det handlar om varierar. Det vanligaste är att kategorisera förskolebarn i behov av särskilt stöd exempelvis som barn med tal- språksvårigheter eller barn med koncentrationssvårigheter (a.a). Detta kan tolkas som att barn i behov av särskilt stöd är ett barn som är sen i sin psykiska eller fysiska utveckling eller ett barn som har ett avvikande beteende för sin ålder.

Med bakgrund som lärare i förskolan, samt vidareutbildad specialpedagog har forskaren Palla (2011) under åren utvecklat ett intresse för förskolan som mångfasetterad arena där olikheter möts. I avhandlingen har hon studerat handledningssamtal mellan förskolepersonal och specialpedagoger. Diskussionen i studien rör barn som beskrivs förbrylla, oroa eller utmana personalen. Palla (2011) synliggör och diskuterar handledningssamtalen genom att belysa olika förhållningssätt hos personalen. I handledningssamtalen försöker arbetslaget undvika formuleringar som värderar eller relaterar till det normala, jämförelser av kunskaper, färdigheter och beteenden hos barnet i förhållande till dess ålder och jämnåriga kamrater. Men praktiken blir normaliserande då jämförande moment förs in i samtalen och i det praktiska arbetet. Barnens beteenden och kunskaper bedöms av personalen i relation till andra barn, men också i relation till olika skriftliga mallar och kartläggningar kring barns utveckling (a.a.). Barn i behov av särskilt stöd problematiseras i avhandlingen som barn som anses avvika från det normala, eller de färdigheter barn förväntas utveckla inom en viss ålder i den kontext förskolans arena innebär. Olika förhållningssätt till vad som anses vara normalt beror på sammanhanget, vilka barn som anses vara speciella, lärarens tidigare erfarenheter och olika situationer barnet och läraren tillsammans befinner sig i.

1.3.3 Barn i behov av särskilt stöd – ett avvikande beteende

I kommande avsnitt handlar forskningen om det speciella barnet eller barn med ett avvikande beteende. Det speciella barnet eller det avvikande beteendet ses bland annat i samspelet mellan andra barn och vuxna, även i relation till den miljö barnet befinner sig i. Nedan ges en närmare beskrivning av hur forskare förhåller sig till och synliggör begreppet ”ett avvikande beteende”, orsaker till detta beteende, samt hur beteendet kan ses ur ett relationellt perspektiv.

Ross W. Greene är klinisk psykolog och grundare till ”The Collaborative Problem Solving Institute” i Boston. Greenes (2014) filosofi handlar om att ”Barn gör så gott de kan. När de inte kan bättre måste vi komma på varför, så att vi kan hjälpa dem.”(s.280). Vidare menar han att om ett barns beteende krockar med omgivningens förväntningar, så är det relationen mellan barnet och omgivningen som skapar problemen. Ofta ser vuxna barns oflexibla, explosiva beteenden som avsiktliga. Vilket han inte anser är fallet hos särskilt många barn. Vuxna använder sig reflexmässigt av ett förhållningssätt där de tänker att barnet har en bristande motivation och kan uppföra sig väl om barnet vill. Detta leder i sin tur till att vuxna använder sig av olika belöningar och bestraffningar med syfte att motivera samt påverka barnet till att vilja uppföra sig väl (a.a.).

Gerland och Aspflo (2009) framhäver att olika beteenden kan ses som en stressreaktion från barnet. En stressreaktion från barnets sida kan visa sig som ett utagerande beteende där barnet exempelvis bits, slåss, sparkas eller liknande. Vissa barn uttrycker motsatta beteenden, de "imploderar" exempelvis att de är tystlåtna, passiva, gömmer sig, alltid gråter eller upplevs som svårkontaktbara. Orsakerna till dessa beteenden kan vara konsekvensen av en försenad utveckling hos barnet och en miljö som inte är tillräckligt anpassad utifrån individens behov. Stressreaktioner kan även visa sig om barnet är överbelastad med sinnesintryck som är svåra att sortera. Barnet förstår inte vad som ska hända eller inte har förmågan att "läsa" av andras avsikter och därför uppstår många missförstånd. Greene (2014) menar att det är vanligtvis är en fråga om outvecklade färdigheter hos barnet exempelvis flexibilitet, anpassningsförmåga, problemlösningsförmåga som är sent utvecklade. Barn vill i grunden bete sig på ett bra sätt och uppfylla förväntningar och önskningar i den omgivande miljön. Att uppföra sig väl är inte en färdighet som finns naturligt hos alla barn (a.a).

Det finns ett antal utvecklingsneurologiska funktioner eller färdigheter som utvecklas hos alla barn (Greene & Ablon 2012, Jakobsson & Nilson 2011). Brister eller försenad utveckling i dessa kan ses som psykologiska faktorer eller orsaker till barns svårhanterliga beteenden. Dessa beteenden hos barn kan bland annat vara vredesutbrott, olydnad, impulsivitet, instabilt humör samt verbal och fysisk aggressivitet. Svårhanterliga beteenden kan göra livet svårt och frustrerande för barnet, för deras föräldrar, syskon, lärare och andra vuxna som möter dem i vardagen. De utvecklingsneurologiska funktioner som framhävs är; Exekutiva funktioner - förmågan att kunna välja och planera, att producera nya idéer, initiativförmåga och impuls kontroll. Central koherans - förmågan att se och tolka helheter i information på bekostnad av detaljer. Mentaliseringsförmågan "theory of mind" - förmågan att förstå, empati, sätta sig in i andras tankar och känslor, den icke observerbara mentala världen hos andra. Svårigheterna ses ofta i sammanhang där barn misstänks ha neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i diagnoser som exempelvis ADHD eller autism (a.a.). Gerland och Aspflo (2009) framhäver att med en ökad kunskap om utvecklingsförseningar eller barnneuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan pedagoger ge barnen ett mer anpassat bemötande. Genom kunskapen om de svårigheter som kan finnas och de konsekvenser de får och en förståelse för barns inre värld, kan pedagoger skapa ett individualiserat bemötande av ett barn som är i behov av särskilt/extra stöd för att utvecklas. Förskollärares förståelse av vad svårigheterna innebär för barnet, skapar förutsättningar för ett empatiskt förhållningssätt hos läraren, som i sin tur ger barnet fler positiva erfarenheter (a.a).

Nilsson (2005) menar att människans identitet innehåller flera delar: självuppfattning – en bild av oss själva, självkänsla – hur vi värderar oss själva och om vi duger som vi är, självförtroende – vilken tilltro vi har till våra färdigheter och självtillit – hur trygga vi kan vara i oss själva. Människan har ett grundläggande behov av att duga i andras ögon det vill säga ha en positiv självbild. Bekräftelsen i sig av andra är viktig oavsett om den

är positiv eller negativ. Om vi inte får positiv bekräftelse kan vi mycket väl kämpa för negativ bekräftelse så länge vi inte blir behandlade som ”ingen” då blir vi hellre bekräftade som ”någon”. En stor del av kommunikationen mellan människor går därför åt till att säkerställa relationer som ger oss bekräftelse (a.a).

Palla (2010) menar att genom erfarenheter av olika svårigheter har personalen fått lära sig att möta svårigheten och lösningarna. I handledningssamtalen framkommer det att barns olikheter skapas och jämförs inom förskolans ramar för vad som är ett avvikande beteende. Arbetslagen tar kontakt med specialpedagogen när de identifierat ett beteende som speciellt hos barnet. Uttrycket speciell får varierande innebörder beroende på vilka situationer, händelser och sammanhang som diskuteras. Att vara speciell kan förstås genom skillnaden som blir framträdande mot det som i den diskursiva praktiken uppfattas och konstrueras som vanligt, genomsnittligt och normalt. I samtalen framkommer det att konstruktionen av det speciella sker i förhållande till måttlighet. Den diskursiva makten i förhållandet gör sig synlig i handledningssamtalet. När arbetslaget inte vet hur de ska handskas med situationen som uppstått är specialpedagogen där för att vägleda dem genom samtal (a.a).

För att förstå ett barn i behov av särskilt stöd med ett svårhanterligt beteende framhävs barnet ovan ur ett relationellt perspektiv. Barnet kan ha brister i utvecklingen kring olika färdigheter enligt forskningen, men ansvaret att bära problemet och stötta barnet läggs på den vuxne. En lärare med erfarenheter och utbildning i utvecklingsförseningar hos barn och barnneuropsykiatriska funktionsnedsättningar har lättare att ge ett mer anpassat bemötande och förhållningssätt gentemot individen. Vissa barn anses söka efter bekräftelse oavsett om den är positiv eller negativ. När läraren bemöter individens behov medvetet genom sitt eget förhållningssätt finns också förutsättningar att skapa en föränderlig miljö anpassad efter individens förutsättningar och behov.

1.3.4 Barn i behov av särskilt stöd – kriser i hemmiljön

Det är viktigt att förskolans personal är medvetna om att barn i behov av särskilt stöd även kan vara barn som av olika anledningar är utsatta för olika kriser i hemmiljön. Barnen har ingen fastställd diagnos men anses ändå behöva någon form av extra stöd i vardagen tillfälligt eller varaktigt (Brodin 2008, Hallström & Lindberg 2009, Sandberg 2009). Förskolans personal bör vara extra uppmärksamma på hur barn som befinner sig i ”gråzonen” eller i en riskmiljö mår. Detta kan exempelvis vara våld inom familjen, skilsmässor, sjukdomar, psykisk ohälsa, missbruksproblem, familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd, hemlösa barn, barn utan papper och gömda barn, barn till föräldrar som riskerar att utvisas eller barn med intagna föräldrar på fängelser. Förskolan kompenserar i viss mån svåra hemförhållanden. I förskolan får barn delta i ett socialt sammanhang och där kan stöttande vuxna ge barnet trygghet (a.a.).

1.3.5 Barn i behov av särskilt stöd – relationer till vuxna och andra barn

Att finnas till hands som vuxen, vägleda och hjälpa barn som har svårigheter i sociala samspelet ses som livsviktigt och en del i förskolans uppdrag. Det är i relation med andra barn och vuxna som barn lär sig och utvecklas. Nedan beskrivs barnets relationer till andra barn och vuxna som positivt och livsviktigt. Lekrutiner beskrivs som en stödinsats av den vuxna när barnet brister i sin kommunikation.

Askland och Sataøen (2003) hävdar att ett barn utan vänner och nära relationer till jämnåriga är ett barn i riskzonen för psykisk ohälsa. Samspel och relationer mellan barn är livsviktiga, då forskning visar att barn som fullständigt avvisats av vänner riskerar att utveckla psykiska svårigheter som vuxna. För små barn är andra barn viktiga samtalspartners. Redan i tidig ålder är goda vänskapsrelationer en grund för anpassning till senare familje-, arbets- och samhällsliv. Samspel mellan barn vilar i hög grad på barnens erfarenheter i det allra första och tidigaste samspelet med nära omsorgsgivare. Det är framförallt i förskolåldern i mötet med andra barn som de utvecklar sina grundläggande erfarenheter av samvaro med barn i sin egen ålder. I mötet eller i bekantskapen exempelvis i leksituationer med andra barn utvecklas grunden för en tydligare vänskapsrelation. Askland och Sataøen (2003) definierar en vän ur ett barns perspektiv med att en vän är en annan människa som man kan; ha förtroende för, vara avslappnad tillsammans med, lita på inte kommer avvisa en, att bry sig om, vara tillsammans med och uppleva något tillsammans med. Vänskap mellan små barn bygger huvudsakligen på gemensamma aktiviteter kring leken. I leken skapas gemensamma erfarenheter, ett gemensamt språk och gemensamma ståndpunkter vilka bidrar till att förstärka vänskapsband (a.a).

Gerland och Aspeflo (2009) menar att barn kan ha olika svårigheter inom området kommunikation. Vissa barn har grundläggande svårigheter i att förstå vitsen med kommunikation och kan då upplevas svåra att få till en positiv kontakt med. Vuxna kan stötta barnet med att skapa lekrutiner mellan barnet och den vuxna. Lekrutiner kan lägga en grund till fortsatt kommunikation och så småningom kan den vuxna stötta i samspelet med de andra barnen och bjuda in fler kamrater i leken. Sociala aktiviteter är alltid komplexa. Ett tillvägagångssätt är att jämföra svårighetsgraden i olika aktiviteter och lekar med hänsyn till barnets färdigheter innan leken/aktiviteten genomförs. Att lära sig att spela ett spel med en vuxen och sedan bjuda in en kamrat, kan vara lättare för ett barn med svårigheter i kommunikation, än att delta i rollek. Viktigast i att skapa lekrutiner är att se till att det blir en positiv upplevelse för barnet, så att barnet får en känsla av att det är roligt och givande att samspela med vuxna och andra barn (a.a).

1.4 Teoretisk utgångspunkt

I följande avsnitt presenteras studiens teoretiska utgångspunkt. Barn i behov av särskilt stöd ur ett sociokulturellt perspektiv.

1.4.1 Sociokulturellt perspektiv

Nilsson (2005) menar att vi blir människor först då vi ingår i sociala relationer och blir medlemmar av en social värld. Vår sociala och personliga utveckling sker genom ett samspel med andra, såväl barn som vuxna. Barnet tillägnar sin identitet som viktiga personer i omgivningen tillskriver det. Det är viktigt att vuxna under barnets första levnadsår förmedlar positiva attityder för att barnet ska kunna utveckla en positiv jaguppfattning (a.a). Säljö (2000) menar att människors utveckling och lärande inom grundläggande intellektuella färdigheter, förmågor och kunskaper utvecklas i samarbete och i samspel med andra. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv sker lärandet i interaktionen mellan människor i de kulturella kontexter människan befinner sig i. Begreppet kontexter ser Säljö (2000) som ett komplext begrepp då individer bär på olika erfarenheter och befinner sig i olika verksamheter, situationer och miljöer. Människor agerar utifrån vilka kulturella kontexter de befinner sig, med andra ord är mänskligt tänkande och handlande situerat i sociala kontexter(a.a). Smidt (2010) menar att barn lär sig att samspela med sin omvärld från interaktioner med betydelsefulla personer under livet från spädbarnstiden, till den tidiga barndomen och vidare fram till vuxen ålder. För att klara sin sociala omvärld måste barnen lära sig de regler som har med familj, kultur och samhälle att göra. I vissa kulturer är det oartigt att som barn se en vuxen i ögonen eller oartigt att inte be om lov när barnet lämnar matbordet (a.a).

Säljö (2000) beskriver Vygotskys tankar om att lärande sker i samspel mellan individer i *zonen för proximal utveckling* eller den *närmsta utvecklingszonen*. Den närmsta utvecklingszonen definieras som avståndet mellan vad en individ/ett barn klarar av att prestera ensam och utan stöd, till vad en individ/ett barn kan prestera tillsammans med stöd av en vuxen eller en mer kompetent kamrat. Säljö (2000) menar att individens lärande ständigt befinner sig i olika utvecklingszoner i det komplexa samhället. I förskole-/ skolverksamheten befinner sig barnet ständigt i utveckling i miljön, i de upplevelser och aktiviteter barnet vistas i. I de kommunikativa praktikerna/språket i samspelet mellan barn men också mellan barn och vuxna utvecklas barnets färdigheter inom kognitiv och social utveckling. Säljö (2000) menar vidare att en viktig aspekt att ta hänsyn till när ett barn befinner sig i närmsta utvecklings zonen är anpassa och se till vilka intellektuella redskap och färdigheter ett barn behärskar, för att den lärande ska kunna ta till sig nya kunskaper och insikter. Syftet är att individen behärskar den nya kunskapen och vet hur den ska användas i vardagen. Kunskaper är det som hjälper individen att se ett problem eller en företeelse som något bekant och som individen har tidigare erfarenheter av. Utveckling och lärande kan ses som sociokulturellt styrda processer där kunskaper och färdigheter bevaras och förs vidare. Säljö (2000) menar dock att individer/barn inte är passiva åskådare utan ska ges utrymme till att skapa sin egen utveckling. Varje gång kunskap appliceras eller praktiska redskap används ska det finnas utrymme till att nya element kan tas in. Det är genom individers handlingar till att kontinuerligt återskapa och förnya sociokulturella mönster som individen och samhället utvecklas (a.a).

Vygotskij idéer om barn i behov av särskilt stöd handlade inte om att behandla själva svårigheten. Han menade att vissa av redskapen skulle anpassas utefter barnets speciella behov. Ett barn med synsvårigheter fick större text och ett barn med hörselnedsättning skulle sitta längre fram i klassrummet. Vygotskij menade att det är innebörden som räknas. Lärare behöver fundera över vilket som är det mest effektiva sättet att stödja lärandet hos dem som har särskilda behov. Att fokusera på att bota det ursprungliga problemet har mindre verkan på lång sikt än att hjälpa barnet att lära sig tänka abstrakt (Smidt, 2010). Säljö (2000) beskriver tänkandet utifrån Vygotskys teori om att tänkandet utgår från två plan; Det sociala planet (interpsykologisk) – från samtal mellan människor, därefter till det psykologiska planet (intrapyskologisk) – samtal inom människor. Tänkandet inom individen ses som en psykologisk process. Människor lär genom att delta i praktiska och kommunikativa samspel med andra. Säljö (2000) menar att ur ett sociokulturellt perspektiv kan tänkandet ses som en kollektiv process, något som likaväl äger rum mellan människor men också inom individen.

Del 2 Metod

I följande avsnitt presenteras studiens metodval samt urval och presentation av respondenter. Vidare beskrivs genomförandet av studien och hur jag har analyserat studiens resultat. Studiens trovärdighet, tillförlitlighet och forskningsetik diskuteras.

2.1 Metodval

Denna studie grundar sig i en kvalitativ intervjumetod som datainsamlingsteknik. Stukát (2011) menar att forskningsproblemet ska styra metodvalet. Intervjumetodiken väljs ofta slentrianmässigt och oreflekterat. Vidare menar han att det finns flera vanliga sätt att samla information på såsom frågeformulär, enkäter, observationsmetoder, att granska olika former av texter eller experimentella angreppssätt. I många fall använder forskare i utbildningsvetenskapen metodtriangulering det vill säga att flera metoder används i syfte att studera ett fenomen ur olika perspektiv (a.a). Intervju som metod har valts till studien för att fånga upp förskollärares perspektiv och förhållningssätt kring barn i behov av särskilt stöd i förskolan.

Stukát (2011) Den kvalitativa forskningsmetoden har växt fram ur de humanistiska vetenskaperna där uppfattningen är att helheten består av mer än summan av delarna. Syftet i användandet av en kvalitativ metod är att tolka och förstå resultatet som framkommit. Forskaren vill karaktärisera eller gestalta något (a.a). Trost (2010) betonar att i en kvalitativ metod söker forskaren efter upplevelser av ett specifikt fenomen där syftet är att förstå människors sätt att resonera samt att särskilja eller urskilja handlingsmönster. Till skillnad från en kvantitativ metod som ofta används vid exempelvis enkätundersökningar där siffror presenteras eller där frågeställningen gäller hur vanligt, hur ofta, hur många (a.a). Stukát (2011) berättar att den kvantitativa studien har sin bakgrund i naturvetenskapen där forskaren samlar in fakta i syfte att finna mönster och dra säkra slutsatser som antas gälla generellt för alla människor.

2.1.1 Intervju

Thomsson (2010) hävdar att kvalitativa intervjuer med förskollärare kan ge en förståelsegrundade data. Forskaren berör människors upplevelser, tankar, känslor, attityder kring något visst fenomen. Förståelsegrundande undersökningar syftar till att öka förståelsen om ett ämne som forskaren inte anser sig förstå tillräckligt väl (a.a). Syftet är att problematisera förskolläraernas förhållningssätt till barn i behov av särskilt stöd utifrån ett sociokulturellt perspektiv.

I studien har halvstrukturerade intervjuer använts (Stukát, 2011). Detta innebär att jag intervjuade utifrån ett antal huvudfrågor (se BILAGA 1) som ställdes likadant till alla och följde upp svaren på ett individualiserat sett. Jag ställde följdfrågor av typen Vad menar du med det? Kan du berätta mer? med mera. Stukát, (2011) menar att man vid halvstrukturerade intervjuer utnyttjar samspelet mellan den som frågar och den som tillfrågas. Metoden är beroende av intervjuarens förmåga och färdigheter. Trost (2010) menar att kvalitativa intervjuer utmärks bland annat av att forskaren ställer enkla, raka frågor och får komplexa och innehållsrika svar (Trost, 2010). Uppsatsens tre frågeställningar har stått till grund för utformningen av studiens frågor.

Stukát (2011) menar att registrering av intervjusvar kring halvstrukturerade intervjuer oftast sker med hjälp av bandspelare, därefter brukar materialet transkriberas det vill säga skrivas ut i sin helhet med pauser, skratt, tvekanen inkluderade (a.a). Jag valde att använda mig av diktafon. Genom att spela in intervjuerna har jag kunnat koncentrera mig på respondenternas svar och ställa följdfrågor utan att behöva lägga tid på att föra protokoll. Med hjälp av diktafonen har jag fått med allt respondenterna har sagt under intervjun. Ljudfilerna transkriberades sedan ordagrant.

2.2 Urval

Jag har valt att intervjua fem förskollärare från två olika förskolor i Västra Götaland. Förskolorna ligger i samma kommun. Förskolorna är ”Reggio Emilia” inspirerade. Detta står beskrivet på kommunens hemsida. Respondenterna har även i sina utsagor kommenterat att förhållningssättet ”Reggio Emilia” påverkar hur de själva tänker och uttrycker förhållningssätt och arbetssätt kring barns lärande. Reggio Emilia inspirerad förskola i kommunen beskrivs som ett förhållningssätt där personalen utgår från det kompetenta barnet. Det bygger på samspel mellan barn och vuxna där personalen utgår från barnens intresse vilket leder till ett forskande och problemlösande arbetssätt. Personalen är medforskare och lyhörda inför barnens behov och olika sätt att lära. Personalen följer barns lärande och utforskande enskilt och i grupp vilket ökar pedagogernas kunskap om barns lärandeprocess. Förskolans olika miljöer, material och pedagogernas förhållningssätt skapar förutsättningar att utforskandet leder till nya erfarenheter och kunskaper.

Jag har valt att intervjua förskollärare som arbetar med både yngre och äldre barn. Namnen på förskolorna, avdelningarna och förskollärarna är fiktiva.

2.2.1 Presentation av respondenter

Namn	Ålder	Antal år i yrket	Förskola	Avdelning	Barngruppen
Beatrice	51 år	28	Björkens förskola	Spindeln	2 – 5 år
Felicia	49 år	28	Björkens förskola	Spindeln	2 – 5 år
Ingela	55 år	15	Björkens förskola	Nyckelpigan	1 – 2 år
Julia	37 år	14	Tallens förskola	Kotten	1 – 2 år
Gabriella	38 år	5	Tallens förskola	Svampen	4 – 5 år

Förskollärarnas utbildning om barn i behov av särskilt stöd:

Beatrice: En kurs om barn i behov av särskilt stöd i sin förskolläraryt utbildning. Deltar i NPF-projektet i kommunen som handlar om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar hos barn. Projektet startades av Specialpedagogiska skolmyndigheten för cirka två år sedan. Deltagit i kortare föreläsningar och en tredagars kurs genom projektet.

Felicia: En kurs om barn i behov av särskilt stöd i sin förskolläraryt utbildning.

Ingela: En kurs om barn i behov av särskilt stöd i sin förskolläraryt utbildning.

Julia: En kurs om barn i behov av särskilt stöd i sin förskolläraryt utbildning. Personlig erfarenhet av barn med diagnos ADHD och Autism.

Gabriella: En kurs om barn i behov av särskilt stöd i sin förskolläraryt utbildning.

Förskollärarna Beatrice, Felicia och Ingela från Björkens förskola har jag tidigare arbetat med. Respondenterna var därmed kända sedan tidigare även om vi inte arbetade på samma avdelning. Förskollärarna Julia och Gabriella från Tallens förskola var inte kända sedan tidigare. Respondenterna var helt nya ansikten för mig och arbetade på en annan förskola.

2.3 Genomförande

Jag formulerade intervjufrågorna utifrån syftet att undersöka förskollärarnas uppfattningar om att arbeta med barn i behov av särskilt stöd. Jag ville ta del av skillnader och likheter i förskollärarnas tankar kring upplevelser, erfarenheter, förhållningssätt och arbetssätt för att knyta an till studiens syfte och frågeställningar.

Innan studiens genomförande formulerade jag ett mejl som skickades till samtliga förskolechefer i kommunen. I mejlet fanns en beskrivning av studiens syfte och frågeställningar (se BILAGA 2). Efter förskolechefens godkännande till att genomföra intervjuerna på respektive förskola, tillfrågades respondenterna om de ville delta i studien. De tillfrågade deltagarna blev informerade om studiens syfte och gav sitt godkännande till inspelning av intervjuerna.

2.3.1 Genomförande av intervjuer

Jag genomförde fem intervjuer. Jag valde att sitta i ett enskilt rum med respondenterna. Detta för att vi inte skulle bli avbrutna eller påverkade av yttre faktorer så som förskolebarn eller förskolans personal. På Björkens förskola intervjuade jag förskollärarna i personalrummet eller på kontoret beroende på om rummen var uppbokade sedan tidigare. Intervjuerna skedde efter arbetstid enligt förskollärarnas önskemål. På Tallens förskola genomfördes intervjuerna på kontoret en förmiddag under arbetstid. Samtliga intervjuer var upplagda på samma sätt. Först presenterade jag studiens syfte och berättade vilket ämne intervjun handlade om. Därefter informerade jag om de forskningsetiska principerna och tillfrågade respondenten ytterligare en gång om jag fick spela in intervjun. Innan intervjuns start fick respondenten frågor om ålder, yrkesverksamma år i förskolan samt ålder på barnen på den avdelning de arbetar på. Diktafonen startades och intervjun påbörjades. Intervjufrågorna ställdes i en och samma ordning till alla respondenter, där de sedan själva fick avgöra om de var nöjda med sitt svar. Därefter gick intervjun vidare till nästa fråga. Inspelningen av intervjuerna tog mellan 10-40 minuter. Att tiden varierade berodde på hur mycket respondenterna hade att berätta kring sina erfarenheter om barn i behov av särskilt stöd. Vid ett tillfälle blev vi avbrutna av att skrivaren gick igång på kontoret. Men ingen personal kom in och störde under intervjun, förmodligen för att denne såg att det stod upptaget på dörren utanför. När skrivaren var tyst fortsatte intervjun. En av respondenterna från förskolan Tallen upplevdes lite stressad under intervjun. Det tros bero på att intervjun genomfördes strax före lunchtid. Respondenten skulle äta tillsammans med sin barngrupp. Det var även den intervjun som tog kortast tid att genomföra.

2.4 Etiska överväganden

Vid alla studier måste etiska frågor gentemot respondenterna som deltar i studien beaktas. Då jag genomförde min undersökning utgick jag ifrån Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Vetenskapsrådet (2002) menar att forskningsstudier är betydelsefulla och av stor vikt för människor och utvecklingen av samhället. Det grundläggande individskyddskravet delas in i fyra allmänna huvudkrav; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Information- och samtyckeskravet uppfylls i studien genom att respondenterna och rektorer till respondenternas förskolor fick ta del av informationen om studien och

studiens syfte i förhand (se BILAGA 2). Respondenterna informerades även om att deras rättigheter att avbryta sin medverkan på deras egna villkor.

Konfidentialitetskravet uppfylls i studien genom att förskollärarna och deras arbetsplatser har fiktiva namn i studien. Kommunen där studien är gjord är heller inte nämnd med något namn.

Nyttjandekravet uppfylls genom att det insamlade materialet varken har lånats ut eller fallit i händerna på obehöriga personer. Ljudfilerna, transkriberingsmaterialet och uppsatsen har under studiens gång förvarats i en särskild lösenordskyddad mapp på min dator, som endast jag har tillgång till.

2.5 Trovärdighet och giltighet

Thomsson menar att studiens trovärdighet det vill säga reliabilitet handlar om pålitlighet, huruvida det är möjligt att upprepa en undersökning och få samma resultat. Generaliserbarheten är ett viktigt begrepp att förhålla sig till då det innebär möjligheter att föra över resultat från en studerad grupp till en annan (a.a). Förskolans miljö kan aldrig ses som statiska. Nya barn och ny personal byts ut med jämna mellanrum. Förskolans verksamhet styrs även av den kultur som infinner sig av sammansättningen av barn och personal. Förskolans miljö är även den föränderlig. Därför kan jag med säkerhet aldrig hävda att denna intervju blir exakt likadan med samma utfall om någon annan person genomför den.

Thomsson (2009) menar att studiens validitet beror på om jag undersökt det jag avser att undersöka. Om man hävdar att en studie har god validitet så menar man att resultaten är giltiga. Man har använt en metod som är tillförlitlig nog. Man har noggrant studerat precis det man gett sig ut för att studera (a.a). Jag anser att studien är giltig. Jag valde noggrant ut frågor (se BILAGA 1) som stämde överrens med studiens syfte och frågeställningar.

Thomsson (2010) menar att förståelsegrundande undersökningar syftar till att öka förståelsen om ett ämne som forskaren inte anser sig förstå tillräckligt väl. När undersökningen är genomförd har förståelsen ökat och nya aspekter av det aktuella fenomenet har blivit synliga. Det går aldrig hävda att resultaten är sanna och en gång för alla fastslagna. Resultatet är snarare ett underlag för alla som vill förstå fenomenet som studeras (a.a). Den här studien avser att studera förskollärares erfarenheter av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd.

2.6 Analys och bearbetning

Studien grundar sig i en kvalitativ intervjumetod (Stukát, 2011). Syftet med studien var att problematisera förskollärares förhållningssätt till barn i behov av särskilt stöd utifrån ett sociokulturellt perspektiv.

Det första steget i analysprocessen var att få en helhetsbild av det inspelade materialet. Jag lyssnade igenom varje intervju direkt efter intervjutillfället. Datainsamlingen genererade i 28 sidor att analysera. Jag började med att samla det inspelade materialet från diktafonen i en mapp på datorn döpt till intervjuer. Sedan fick varje ljudfil en egen mapp. I varje ny mapp skapade jag ett Word-dokument, där jag sedan genom att lyssna av ljudfilen transkriberade materialet ordagrant med talspråk, pauser med mera. Jag valde ut citat som svarade till studiens syfte och frågeställningar.

Lundman och Hällgren Graneheim (2008) menar att en kvalitativ innehållsanalys används för att identifiera variationer med avseende på skillnader och likheter i en text. För att svara på studiens syfte och frågeställningar ansåg jag att metoden var lämplig att använda när studiens textinnehåll analyserades. Tabellen nedan är ett exempel på hur jag använde mig av Lundman och Hällgren Graneheims (2008) innehållsanalys:

Meningsenhet	Kondenserad meningsenhet	Kod	Underkategori	Kategori
”Jag har jobbat med ett barn som hade synnedläggelse och väldigt mycket synnedläggelse. Vi tänkte när han skulle komma till oss, oj hur ska detta gå. Sen när han kom in så sprang han som en virvelvind och vi tänkte, hjälp han skulle se dåligt. Han var duktig och fixade det väldigt bra ändå. Vi fick markera i trappor, tänka på belysning och hjälpa honom med olika moment.”(Felicia)	Jag har arbetat med ett barn med väldigt mycket synnedläggelse. Vi var oroad från början om hur det skulle gå. Sedan blev vi oroad över att han sprang fort. Han var duktig och klarade det bra. Vi markerade i trappor, anpassade belysningen och hjälpte honom med olika moment.	Barn med synnedläggelse. Förskollära oro över barnets funktionsnedläggelse. Förskollärarna stöttar barnet vid olika moment och anpassar miljön efter barnets behov.	Fysisk funktionsnedläggelse hos barn Förskollära stöd Anpassningar i miljön	Behov Anpassningar
”Att man inte har språket eller att man har svårt att uttrycka sig. För det är de barnen vi också möter ofta där det brister i kommunikationen. Så det är kanske en avsaknad av ett språk... just brist på kommunikation.”(Julia)	Barnet har svårigheter med språket eller i att uttrycka sig. Det brister ofta i kommunikationen. En avsaknad av språk leder till en brist i kommunikation.	Barnets svårigheter med språket leder till en brist i kommunikation.	Språkliga och kommunikativa svårigheter hos barn	Behov

Enligt analysprocessen bryts det transkriberade materialet det vill säga respondenternas svar ner i meningsenheter. Därefter kondenseras citaten till kortare meningar där det centrala innehållet bevaras. Den kondenserade texten förses med koder som kortfattat beskriver textens innehåll. Koder med liknande innehåll sammanförs till

underkategorier. I studien bildades slutligen tre huvudkategorier vilka jag har valt att benämna som: *Vilka behov beskriver förskollärarna som skäl till att barnet ska ges särskilt stöd?*, *Förskollärarnas förhållningssätt och arbetssätt*, *Förskollärarna förutsättningar till att ge stöd till barnet när de väl har identifierat behovet*. Ett antal underkategorier bildades utifrån analysprocessen som gav upphov till underrubriker i studiens resultat (a.a).

Del 3 Resultat

I detta kapitel presenteras resultatet utifrån intervjuerna som samlats in under studien. Resultatet presenteras i tre huvudrubriker/- kategorier:

- Vilka behov beskriver förskollärarna som skäl till att barnet ska ges särskilt stöd?
- Förskollärarnas förhållningssätt och arbetssätt
- Förskollärarna förutsättningar till att ge stöd till barnet när de väl har identifierat behovet.

Varje rubrik/huvudkategori delas sedan in i en sammanfattning och underkategorier. Med detta vill jag framhäva skillnader och likheter i respondenternas svar. Syftet är att problematisera förskollärarnas förhållningssätt till barn i behov av särskilt stöd utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Åter igen vill jag nämna att jag använder mig av fiktiva namn.

3.1 Vilka behov beskriver förskollärarna som skäl till att barnet ska ges särskilt stöd?

När jag ställer studiens första fråga *”Vad innebär det för dig och hur tänker du när jag säger barn i behov av särskilt stöd?”* har förskollärarna svårt att förhålla sig till begreppet. Samtliga respondenter tar en liten paus och tänker till innan de svarar på den första frågan.

”Det första jag tänker på är vårt förhållningssätt i arbetsgruppen, arbetslagets förhållningssätt... Det kan vara ett barn som kräver lite mer av dig, personlig närvaro.” (Beatrice)

”Det kan vara någonting som man redan vet om exempelvis att de är födda med någonting man kan se Downs syndrom... det kan vara ett barn som har jättesvårt med koncentrationen som man behöver följa med och hjälpa.” (Felicia)

”Det är ett stort begrepp. Ibland kan jag tänka att för mig är barn i behov av särskilt stöd något så självklart. Jag känner inte att jag gör skillnad på barn om man säger så. Jag lägger ingen värdering i begreppet på det sättet. Däremot talar det om för mig att ett barn som på något sätt behöver extra” (Julia)

”Det är barn som behöver min tid.” (Gabriella)

”Då tänker jag barn som behöver mer tid och mer... man behöver se dem på ett annat sätt kanske.” (Ingela)

En gemensam uppfattning som samtliga förskollärare har, är att barn i behov av särskilt stöd är barn som kräver lite mer av dem. Barnen är i behov av mer tid och en närvarande vuxen som finns till hands som stöd. Respondenterna menar också att alla barn i verksamheten kan behöva ett extra stöd fast vid olika tillfällen under sin vistelsetid på förskolan. Bland respondenterna finns varierande utsagor om vad de anser kännetecknar ett barn i behov av särskilt stöd. I transkriberingsmaterialet framkommer det tydligt när studiens frågor besvaras att det skiljer sig mycket mellan förskollärarnas olika erfarenheter och utbildning kring att arbeta med barn i behov av särskilt stöd. Nedan presenteras förskollärarnas uppfattningar om vilka barn som anses vara i behov av särskilt stöd och hur förskollärarna anser att de stödjer barnet i verksamheten. Dessa likheter och skillnader i respondenternas svar presenteras i följande kategorier av behov som identifieras som ett särskilt behov av förskollärarna:

1. Fysisk nedsättning eller handikapp hos barn
2. Språkliga och kommunikativa svårigheter hos barn
3. Social kompetens och samspelsvårigheter hos barn

3.1.1 Fysisk nedsättning eller handikapp hos barn

Två av respondenterna uttrycker att barn i behov av särskilt stöd kan vara barn med handikapp eller fysiska nedsättningar exempelvis barn med motoriska svårigheter, synnedsättning, hörselnedsättning, Downs syndrom, Diabetes med mera. Förskollärarna menar att dessa barn behöver en annan slags hjälp exempelvis en mer fysiskt anpassad miljö och en ständigt närvarande vuxen intill sig.

”Jag har jobbat med ett barn som hade synnedsättning och väldigt mycket synnedsättning. Vi tänkte när han skulle komma till oss, oj hur ska detta gå. Sen när han kom in så sprang han som en virvelvind och vi tänkte, hjälp han skulle se dåligt. Han var duktig och fixade det väldigt bra ändå. Vi fick markera i trappor, tänka på belysning och hjälpa honom med olika moment.”(Felicia)

3.1.2 Språkliga och kommunikativa svårigheter hos barn

Två av respondenterna uttrycker att språkliga och kommunikativa svårigheter hos barn kan ses som ett barn i behov av särskilt stöd. De anser att det är barn som de möter dagligen i verksamheten och att det är viktigt att de inte glöms bort som ett barn i behov av extra stöd.

”Att man inte har språket eller att man har svårt att uttrycka sig. För det är de barnen vi också möter ofta där det brister i kommunikationen. Så det är kanske en avsaknad av ett språk... just brist på kommunikation.”(Julia)

”och jag tycker att barn med dåligt språk blir bara fler och fler. Det kan du inte få särskilt stöd för i den bemärkelsen, men du kan ansöka om att vi som pedagoger kan få hjälp i hur vi ska hjälpa barnet.”(Beatrice)

3.1.3 Social kompetens och samspelevårigheter hos barn

Samtliga respondenter har en uppfattning om att barn i behov av särskilt stöd ofta har olika svårigheter i samspelet med andra barn. Förskollärarna menar att barnen har brister i den sociala kompetensen.

”Det sociala är ju så viktigt att det fungerar för barnen. Att kunna ha samspel med andra barn. Även då en tillrättalagd miljö så att man fungerar” (Julia)

Det kan handla om att barnen har svårt att hantera sina känslor och uttrycker dem i ett utåtagerande beteende exempelvis genom att slåss. Barnen hamnar ofta i konflikt och behöver hjälp med att reda ut dessa av en vuxen, som finns nära till hands i förebyggande syfte exempelvis genom att hjälpa till att tyda olika leksignaler mellan barnen.

”Vissa barn måste vi följa för att det inte ska bli konflikter. Oftast är det nog det att barnet är utåtagerande” (Felicia)

”Social kompetens har varit en stor bit i de fallen jag varit med om. Att man inte riktigt känner av det här sociala samspelet. Hur man ger leksignaler och de bitarna, utan att det blir, istället för att fråga så blir det en smäll kanske. Mycket med den sociala kompetensen tänker jag.”(Ingela)

Gabriella och Beatrice framhäver att barn i behov av särskilt stöd inte behöver ha ett utåtagerande beteende. Barnen kan ha samspelevårigheter som gör att barnet drar sig undan, inte märks och observeras av vuxna som ett tystlåtet barn.

”Man tänker ofta på de utåtagerande barnen men det kan lika gärna vara barn som hellre drar sig undan och då behöver man annorlunda hjälp. Man kan behöva hjälp med det sociala samspelet.” (Gabriella)

”Det behöver inte vara de oroliga barnen utan det kan vara de tysta barnen, som inte märks också. De kan också behöva ett extra stöd. Man kan behöva stöd i olika tillfällen.”(Beatrice)

Beatrice betonar empati som en viktig egenskap att barnet har med sig genom livet. Felicia beskriver hur hon i arbetet försöker hjälpa ett barn att hitta sina känslor som har svårigheter att känna empati. Social kompetens är inget som faller sig naturligt för alla barn, utan det krävs ett medvetet arbete och stöd från vuxna kring det.

”Jag kan tycka att empati är en viktig del att ett barn har med sig... Vi har inga mål som våra barn ska sträva upp mot, kunskapsmål i den bemärkelsen. Jag kan tycka att social kompetens behöver du ha med dig för att kunna gå vidare i en samvarogrupp. Det kan vara en saknad som man tycker att man behöver jobba med. Det behöver man jobba med, med alla barnen.”(Beatrice)

”Så man förstod att han inte kunde känna empati gentemot andra barn. Han förstod inte när han hade gjort ett annat barn ledsen... Det är jätteviktigt för mig att försöka hjälpa honom att hitta de känslorna... Nu blir jag ledsen när jag ser att din kompis blir så ledsen när du

har gjort såhär mot honom... det tror jag är jätteviktigt att finnas till hands så att de känner trygghet.”(Felicia)

3.2 Förskollärarnas förhållningssätt och arbetsätt

En gemensam uppfattning som respondenterna har är att förskolans arbetsätt och förhållningssätt kan påverka och stödja barn i behov av särskilt stöd med hjälp av olika stödinsatser i olika situationer. Samtliga förskollärare arbetar i en ”Reggio Emilia” inspirerad förskola. Två av respondenterna framhäver ”Reggio Emilia” som ett gemensamt förhållningssätt förskolans personal har kring barns utveckling och lärande.

”Vi arbetar utefter att vi ser det kompetenta barnet. Vi vill se varje individ och lyfta fram det som är positivt med alla barn... vi ser till barnens behov, att vi ser att de är bra eller att vi tror på dem. Att vi inte tänker att vi ska hjälpa dem och ge dem färdiga lösningar, utan vi tror att de kan tänka ut lösningarna själva. Att vi ser varje barn som de är.”(Ingela)

”Det viktigaste tror jag när man jobbar med barn i behov av särskilt stöd är att man jobbar på att få en genuin kontakt... om man tänker på att hela synsättet är Reggio eller förhållningssättet... för det är ingen metod... så stöttar det barnet, alla barn och kanske speciellt de i behov av särskilt stöd.”(Gabriella)

Julia framhäver att klimatet som råder bland pedagogerna på förskolan påverkar personalens förhållningssätt och arbetsätt gentemot barn i behov av särskilt stöd. Hon menar att barnen märker av direkt, att det blir en oro ifall pedagogerna inte är eniga som grupp.

”Jag tror dels att förhållningssättet man har, det klimat som råder påverkar väldigt mycket. Är det en trygg miljö där pedagoger är eniga i ramar och regler för vad som gäller tror jag det underlättar generellt för alla barn... det blir tydligt i vad som gäller i vilken miljö, vilken lek gör man på vilket ställe... tydliga beslut. Ha hellre få regler och ramar och håll dig till dem.”(Julia)

Beatrice menar i sin tur att stödinsatserna i förskolan i olika situationer styrs av personaltätheten i förhållande till barnantalet. Hon känner inte att hon räcker till för alla barn och särskilt inte de barn som är i behov av särskilt stöd. Felicia belyser även hon den stora barngruppen och hur den påverkar hur stödinsatserna ser ut.

”Jag känner en frustration nu när vi blivit så väldigt många fler. Du når inte ut till alla här och nu, utan måste säga nej. Förut hade jag 18 i min grupp, nu är vi 34. Det är en stor skillnad. Jag kan känna mig väldigt misslyckad emellanåt för att jag inte är där som jag vill vara.”(Beatrice)

”Det är för mycket barn i gruppen idag, för alla barn. Det man försöker tänka på, det är att jobba med mindre antal barn i grupperna... för att man ska kunna ha en dialog... för att de ska kunna fokusera... att man vid påklädning och avklädning tar några barn åt gången så man verkligen kan hjälpa.”(Felicia)

Beatrice kan även se fördelar med att det är fler pedagoger som arbetar i barngruppen på förskolan jämförelsevis med skolan. Vid ett storarbetslag har pedagogerna möjlighet att dela in barnen i olika konstellationer och mindre barngrupper.

”Vi har möjligheten att dela upp barnen i olika konstellationer. Ibland kan vi göra storgrupp och ibland kanske man bara kan vara en, två, tre. Jag tror på de små grupperna.”(Beatrice)

3.2.1 Att bemöta och stödja barn i behov av särskilt stöd

Samtliga respondenter belyser vikten av att vara en närvarande förskollärare som finns till hands i olika situationer, när de stödjer ett barn i behov av särskilt stöd. Det handlar om att stödja och vägleda i samspelet mellan barnen. Det kan handla om att förebygga konflikter eller förtydliga leksignaler barnen emellan.

”Allting hänger på att du är närvarande som pedagog. Kommer du som nummer två i en situation, då är du redan nummer två i händelsen. Är du där innan det händer då kanske du kan vara där och hjälpa så att det inte blir någonting.”(Beatrice)

”Jag tror det är jätte viktigt med de här barnen som har behov av stöd att man är nära dem, följer dem för att hjälpa dem i det sociala samspelet... Jag som vuxen är med och vägleder dem och försöker hjälpa så att det inte blir konflikter... Att de inte får aggressionsutbrott.”(Felicia)

”Man kan behöva hjälpa med det sociala samspelet... barn som går in i en lek och vill vara med men säger det bara rakt ut... nu får du fråga barnet... att man är med i samspelet.”(Gabriella)

Beatrice menar att hon stödjer barn i behov av särskilt stöd genom sin närvaro. Hon upplever att hennes styrka som förskollärare är att bekräfta, berömma och vara närvarande i nuet tillsammans med barnet.

”Jag anser mig vara en förskollärare som försöker vara väldigt mycket här och nu. Jag vill vara den som är nära... den som är på samma nivå... ha ögonkontakt... helst inte stå över och prata... Håller jag mig lugn så tror jag att det smittar av sig. Många gånger kan det räcka att man håller litegrann på barnet och visar att jag finns nära. Luta dig gärna mot mig. Jag tycker det är min styrka, här och nu och bekräfta, berömma och vara med.” (Beatrice)

Julia betonar att alla barn mår bra av tydlighet och struktur i sin vardag. Hennes förhållningssätt handlar om att vara en tydlig pedagog gentemot barn i behov av särskilt stöd.

”Framförallt tror jag att jag är en tydlig pedagog. Det är inte så mycket velande utan ganska så tydlig med vad som gäller. Det gäller gentemot alla barn kan jag känna att barn mår bra av tydliga strukturer och veta vad man ska göra... tydlighet och struktur är mina styrkor.”(Julia)

Ingela stödjer barn i behov av särskilt stöd genom att bekräfta och se individen. Det är viktigt för henne att bygga upp ett förtroende i relationen mellan sig själv och barnet.

”Man får vara väldigt lugn och tålmodig. Det tjänar ingenting till att brusa upp och bli arg utan man får förklara, prata tydligt och ge mycket kärlek känner jag... Värme och närhet så att man byggde upp ett förtroende. Så de känner förtroende för en, då fungerar det väldigt bra tycker jag.”(Ingela)

Felicia menar att det är viktigt att inte utelämna barnet i olika situationer. Hon menar att man inte ska skuldbelägga barnet för ett utåtagerande beteende, när barnet inte kan rå för sitt agerande. Felicia och Ingela menar att det är viktigt att finnas som stöd bredvid i förebyggande syfte och för att förtydliga olika situationer för barnet.

”För mig är det i alla fall att inte utelämna dem hela tiden. De får klä skott. Jag tänker mest på de här utåtagerande barnen för att det är ofta det jag har sett och upplevt. De får ofta klä skott för att jaha nu har han eller hon gjort så igen. För de kan inte rå för det att de gör detta.”(Felicia)

”Jag kan vara en extra förlängd arm... vi hade en elev som skulle ha en samling... då fick jag vara med och förtydliga signaler, vad som ska ske och hur man tar kontakt med de andra barnen och få finnas som ett stöd bredvid.”(Ingela)

3.2.2 Anpassningar i förskolans miljö för barn i behov av särskilt stöd

Det skiljer sig lite mellan hur respondenterna anser att miljön i förskolan anpassas efter barn i behov av särskilt stöd. Samtliga respondenter menar att det är en självklarhet att anpassa miljön efter barngruppen. Beatrice, Felicia, Gabriella och Ingela menar att det just nu inte finns några barn på avdelningen med ett uttalat behov av särskilt stöd, men att anpassningar ändå sker i miljön. Det handlar om att många barn ska kunna samsas på en stor yta.

”Det är ständigt ett dilemma när vi försöker, det blir så mycket intryck. Vi försöker minimera dessa intryck... men återigen det är så himla många barn som kommer och konkurrerar om samma plats och samma saker... De här stora ytorna som man har, det är jättesvårarbetat. För du kan inte skärma av hela tiden. Det blir mycket konflikt, det blir mycket att börja om på nya saker och att avsluta.”(Beatrice)

”Vi har inte det just nu, någon som är i behov av särskilt stöd på vår avdelning egentligen. Men vi tänker ändå när vi gör lekmiljöer, att vi gör lite miljöer i det stora rummet för att försöka få små grupper... så det inte blir när man kommer in i ett rum, för mycket intryck. Vi försöker göra lekmiljöer, flera miljöer i ett enda stort rum.”(Felicia)

Ingela berättar om hur de anpassade i miljön när de hade ett barn som hade ett uttalat behov av särskilt stöd. Barnet var i behov av att sitta i lugn och ro.

”Vi försökte ha ett lugnt rum där barnet ifråga kunde sitta i lugn och ro, läsa och lyssna på musik i en vrå och det älskade barnet. Han kunde en hel skiva utantill, läsa och så. Så jag tror att det måste finnas ett sådant där lite tystare rum eller lugnare rum. Det har vi faktiskt när jag tänker efter, biblioteket där man kan stänga in sig i.”(Ingela)

Gabriella menar att miljöer kan anpassas efter barnens behov men framförallt anpassningar i olika vardagliga situationer.

”Om det är svårt att ta på andra barn om vi ska gå i led, så kanske man har bestämt plats, då har man det på alla barnen för att det inte ska bli så utpekande. Man kanske behöver veta vart man ska sitta i matsalen, det kan bli rörigt. Då får de en speciell plats där och alla andra barn också.”(Gabriella)

Julia menar att det finns barn i behov av särskilt stöd på förskolan, men inga barn med fysiska svårigheter där de behöver rent miljöanpassa. I övrigt diskuteras miljön tillsammans med kollegor i verksamheten hela tiden utifrån de barn som finns i gruppen.

”Vi har diskuterat vårt torg nu. Hur vi ska kunna få en fungerande verksamhet på torget när vi vet att det finns barn som har det svårt när det blir det här stora. Det är för alla barn men många gånger har man en liten extra tanke för att det här barnet ska kunna fungera här ute överhuvudtaget.”(Julia)

Beatrice tycker att möbleringen är ett ständigt dilemma som diskuteras, med stora ytor och många barn. Möbleringen sker till både fördel och nackdel för barngruppen.

”Men det är som i matsalen. Det är ett stort rum vi försöker begränsa. Vet inte om det är till fördel eller nackdel, för då är det lite spännande... vad händer på andra sidan, bakom den där skärmen. Då är det något annat som lockar. Men vi försöker göra en möblering som är, den ska vara anpassad till många, samtidigt en begränsad yta.”(Beatrice)

3.2.3 Diskussioner på arbetsplatsen kring barn i behov av särskilt stöd

Det skiljer sig mycket mellan vilka diskussioner som finns kring barn i behov av särskilt stöd på respondenternas arbetsplatser. Gabriella menar att det inte finns några diskussioner överhuvudtaget. Ingela menar att det inte finns något behov av att diskutera barn i behov av särskilt stöd. Diskussionerna handlar snarare om nyinskolade barn som gråter och hur personalen kan hitta individens glädjeämnen. Beatrice och Felicia menar att diskussionerna med kollegorna handlar om det enskilda barnet. Det handlar om barn som hamnar i konflikt ofta eller barn med språkliga svårigheter.

”Hur ska vi hjälpa så att det inte blir konflikter... Det är en ständig dialog, hur vi ska hjälpa barnet. Det är inte barnets fel, det är vi som måste anpassa miljön till barnet så att inte barnet känner sig utsatt hela tiden... Vi försöker stötta varandra i detta. Vi har läst lite litteratur där vi kan få tips och metoder. Hur kan vi gå vidare nästa steg... När vi har varit i kontakt med specialpedagog när vi har hat barn som varit utåtagerande... har vi fått stöd utav dem hur vi ska tänka.”(Felicia)

”Vi pratar väldigt mycket om hur vi gör, kan någon utav oss kopplas loss... du måste vara med och se när det hela börjar... Vi har diskuterat väldigt mycket, hur vi löser det här, ska vi punktmarkera, vi måste observera så vi har en klar bild... Vart börjar det? Vad är det som fungerar? och utgå ifrån det.”(Beatrice)

Julia upplever sig själv som en förskollärare med väldigt mycket personlig erfarenhet kring barn i behov av särskilt stöd. Hon brinner lite extra för dessa barn då hon själv har barn med diagnos. Hon upplever att hon gärna startar diskussioner och det ibland blir vilda diskussioner när erfarenheterna och åsikterna mellan kollegorna krockar. Hon

menar att hon tar strid för barnen och att det ibland finns en okunskap för att pedagogerna ska kunna ha en förståelse för barnet och föräldrarna. I det stora hela välkomnas hennes åsikter i olika diskussioner.

”Från vissa håll kan jag känna väldigt stor förståelse och kunskap och jag har en kollega som gått en tvådagars utbildning med fokus på barn i behov av särskilt stöd. Vi diskuterar gärna och kommer fram till bra saker, vissa andra kanske inte har full förståelse... Jag tänker att man inte har mött de barnen innan som behöver extra eller att man inte har förståelsen för det... Jag känner att kunskapsspannet är väldigt brett och ibland har jag haft vilda diskussioner om vad som är rimligt och inte, vilken verksamhet man kan ha och inte... måste man ändra hela sin verksamhet helt och hållet för att det ska fungera för en del barn så är det väl så.”(Julia)

3.3 Förskollärarna förutsättningar till att ge stöd till barnet när de väl har identifierat behovet

Samtliga respondenter menar att de har möjlighet att få handledning från specialpedagoger när de har svårigheter i att bemöta barn i behov av särskilt stöd. Det kan vara enkla konkreta tips om hur pedagogerna ska lära sig att hantera exempelvis matsituationen med barnet. Specialpedagogen har också varit en hjälp vid exempelvis samtal med föräldrar. Två av respondenterna har upplevt att föräldrarna inte har velat ta till sig att deras barn är i behov av särskilt stöd under sin vistelsetid på förskolan. Specialpedagogen har då intagit en roll som medlare mellan personalen och föräldrarna, för att skapa en bild av problematiken och en förståelse hos föräldrarna. Detta har upplevts som en positiv insats av respondenterna som gynnar samarbetet mellan hem och förskola. Beatrice och Gabriella som har en specialpedagog inkopplad i verksamheten känner oro inför kommunens omorganisation kring specialpedagogerna till årsskiftet. Tanken är att förskolans personal framöver ska vända sig till ”Barn och Elevhälsan” på enheten som förskolan är kopplad till istället för specialpedagogerna som arbetar direkt i anslutning till kommunen.

”Det pratas om att de ska bli barn och elevhälsan istället. Vi ska egentligen vända oss till våra specialpedagoger som är knutna till vår enhet på skolan och där vet jag att det finns två stycken. Den ena vet jag att hon själv säger att hon inte har någon kunskap om barn under skolåldern. Medan de som är i kommunen har en speciell inriktning mot förskolan.”(Beatrice)

”Just nu har vi en specialpedagog som kommer hit. Hon ger oss konkreta tips på hur vi kan hantera situationer och så att vi får bekräftelse på att det här är ett barn som behöver stöd. Så att det inte bara är vi som inte kan hantera barnet. Sedan hjälper hon till i kontakten med föräldrarna. För en del föräldrar har lite svårt att acceptera att ens barn behöver hjälp och då är hon en länk där... Det blir inte så personligt mot oss utan då kommer en utomstående som kan bekräfta det vi ser. Det är jättesynd att den hjälpen försvinner.”(Gabriella)

Beatrice och Felicia menar att de vänder sig till sina kollegor i första hand och handleder varandra i olika dilemman. Det är viktigt att all personal har samma förhållningssätt gentemot barnet som är i behov av särskilt stöd.

”Vi pratar väldigt mycket och lyssnar på varandra... Vi är här för barnens skull... Det är inte barnet som har bekymret utan det är jag som har bekymmer med att hantera barnets problem här och nu... Vi har väldigt mycket diskussioner.”(Beatrice)

”Vi har en kollega som går någon utbildning... Hon ska vara den länken. Jag tror att all hjälp nu när de börjar skolan är bra. Stöttning för att inte bli utelämnad... Kollegan ska vara den som är lite ansvarig för detta om jag har fattat det rätt.”(Felicia)

Julia och Ingela menar att det inte har någon handledning utifrån just nu. De har haft handledning av specialpedagog tidigare och är positiva till hjälp utifrån.

”Som det ser ut i huset så tror jag inte att vi har någon form av handledning, men det ansöker vi om när vi är i behov. Generellt sätt oavsett vart jag har jobbat så är förskolan positiv till att ta emot hjälp... Inställningen till att få in någon som kan mer eller kan handleda är väldigt positiv.”(Julia)

Samtliga respondenter menar att de avsätter särskild tid till att diskutera enskilda barns behov när det finns ett behov av en diskussion. Denna tid kan avsättas vid avdelningens måndagsplanering eller vid avdelningsmöten. Gemensamt för respondenterna är att varje avdelning har en timmas planering i veckan på måndagar och två timmar avsatta i månaden för avdelningsmöte under kvällstid. Det skiljer sig lite mellan hur respondenterna anser att tiden räcker till. Beatrice menar att tiden inte räcker till då det ibland tar en timma att diskutera enskilda barn och att andra saker inte hinns med. Medan Felicia, Julia, Ingela, och Gabriella menar att det är en självklarhet att det tar tid att diskutera enskilda barns behov och att personalen då inte lägger så mycket fokus på diskussioner kring annat.

”Vi har inte mer tid än den planeringstiden vi har. Vi har timmarna och de ska räcka till väldigt mycket... Vi hade två timmars planering... Vi pratade om pojken och det tog över en timma, varav du får rusa igenom de andra sakerna... Nu är han främst och då är det andra saker som får ta stryk på foten.”(Beatrice)

”Tid finns det. Det är lite upp till oss själva hur vi lägger upp våra timmar. Så det finns det.”(Gabriella)

3.3.1 Att delta i fortbildning och tips till andra pedagoger

Gemensamt för samtliga respondenter är att de är positiva till fortbildning kring barn i behov av särskilt stöd. Det kan handla om att gå på enstaka föreläsningar, gå på kurser, läsa litteratur och diskutera. Förskollärarna ser sig inte som fullärda utan kan tänka sig fortbilning då samtliga upplever att ämnet barn i behov av särskilt stöd är intressant.

”Jag tror att barnet har ett speciellt behov, som får dig att tänka om, kullerbytta på vad det är du håller på med egentligen. Jag tror att man aldrig blir fullärd. Du lär dig säkert mer om du har de barnen nära dig. Du måste tänka om på ett helt annat sätt. Man kan gå på föreläsningar, gå på kurser, läsa litteratur och diskutera.”(Beatrice)

”Jag tycker alltid det är spännande med fortbildning. Sen kan jag inte säga att allt är bra, men jag ställer mig positiv till den fortbildning som finns att tillgå.”(Julia)

”Nu har jag mest träffat utåtagerande barn och då skulle jag vilja veta mer om hur jag ska hantera situationen, när de ibland går upp i varv, eller vad man ska säga. Att de låser sig i sin bubbla och hur jag kan göra för att nå in i den bubblan för att bryta mönster.”(Gabriella)

Förskollärarna delger gärna sina erfarenheter kring att arbeta med barn i behov av särskilt stöd. Respondenterna har lite olika uppfattningar om vad som är bra att veta i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Beatrice beskriver hur ett barns dag redan börjar i hemmet när barnet vaknar på morgonen. Det är de barnen vi möter varje dag.

”Jag delar gärna med mig av anteckningar från föreläsningar och tipsar om bra litteratur. En av böckerna har vi diskuterat och läst i arbetslaget... Det är ett väldigt svårt men intressant ämne. En dag fungerar det här sättet, en annan dag fungerar det inte längre. Det är en utmaning. På någon föreläsning sa de att när de här barnen kommer till förskolan på morgonen, då börjar dagen här för oss, men dagen kan ha börjat långt tidigare. Det här barnet kanske redan är helt utmattat. Det var fel strumpa eller fel på frukosten hemma.”(Beatrice)

Julia framhäver i sin tur ödmjukheten inför de barn vi har framför oss. Betydelsen av att se individen och inte bara det problem som finns. Det viktigaste av allt är ändå att barnen minns sin tid på förskolan som något positivt.

”Ödmjukheten inför de problem som finns... stärka barnet... Det är barnet vi ser, inte skylten där det står barn i behov av särskilt stöd... Vilken tillgång förskolan kan vara när det fungerar rätt och vilket komplement till hemmet man kan vara... Barn i behov av särskilt stöd, är barn precis som alla andra barn. Alla barn har olika behov och olika behov av stöd... Man vill att barnen ska minnas den här tiden som något positivt. Att förskolan var något bra. Där man blev sedd för den man var och för sina kompetenser. Vad man kunde istället för det man inte kunde.”(Julia)

Del 4 Diskussion

Här i diskussionsdelen kommer jag först att diskutera intervju som kvalitativ metod och de för- och nackdelar som jag kunde se med denna metod. Under rubriken resultatdiskussion presenteras studiens slutsats och pedagogiska implikationer utifrån studiens syfte och frågeställningar.

Syftet är att problematisera förskollärarnas förhållningssätt till barn i behov av särskilt stöd utifrån ett sociokulturellt perspektiv, med hjälp av studiens två frågeställningar:

- 1 Vilka behov beskriver förskollärarna som skäl till att barnet ska ges särskilt stöd?
- 2 Vilka förutsättningar har förskollärarna att ge stöd till barnet när de väl identifierat behovet?

4.1 Metoddiskussion

Uppsatsen grundar sig i en kvalitativ intervjumetod med halvstrukturerade intervjuer. Intervjumetodiken används ofta slentrianmässigt och ofreflekterat (Stukát, 2011). Jag funderade länge på vilken metod jag skulle använda mig i studien. Intervju som

datainsamlingsteknik valdes sedan för att fånga upp förskollärares perspektiv och förhållningssätt kring barn i behov av särskilt stöd. Jag kan nu se i efterhand att det hade gynnat uppsatsen om jag hade använt mig av både intervjuer men också observationer som metod för att studera förskollärares arbetssätt med barn i behov av särskilt stöd i fokus. Thomsson (2010) menar att förståelsegrundande undersökningar syftar till att öka förståelsen om ett ämne som forskaren inte anser sig förstå tillräckligt väl. Jag menar att jag ändå med intervju som metod har kunnat fördjupa mig i uppsatsens syfte och frågeställningar. Jag har därmed fått en ny fördjupad kunskap om förskollärares erfarenheter kring att arbeta med barn i behov av särskilt stöd i förhållande till förskolans pedagogiska verksamhet. Trost (2010) menar att kvalitativa intervjuer som metod är beroende av intervjuarens förmåga och färdigheter kring metoden och intervju som teknik. Jag har använt intervju som metod i andra sammanhang och arbeten under min utbildning. Jag har från dessa tillfällen lärt mig en hel del om exempelvis att vänta ut respondentens svar och inte vara för snabb i att ställa frågorna. Ofta har jag upplevt att jag som intervjuar kan vara för snabb i övergången till nästa fråga, därmed har jag i vissa fall under andra arbeten missat relevant data från respondenten. I den här uppsatsen har jag tagit hänsyn till mina tidigare erfarenheter av att intervju andra.

Jag har använt mig av diktafon i uppsatsen när jag har samlat in data. Detta upplever jag som en väldigt bra metod då jag som intervjuar kan koncentrera mig på respondenten mer än om jag hade skrivit allt i löpande protokoll. Dock ska man tänka på att transkriberingen av materialet tar längre tid än vad man tror. Något som även har tagit en hel del tid är analysprocessen. Lundman och Hällgren Graneheims (2008) innehållsanalys var för mig ett nytt sätt att analysera transkriberat intervjumaterial. Det var tidskrävande men spännande då jag kunde följa hur kategorierna i mitt resultat långsamt växte fram.

När jag gjorde mitt urval av respondenter föll det sig naturligt att välja tre av dem från en arbetsplats där jag tidigare har arbetat. Respondenterna är kända sedan tidigare då de arbetade på en annan avdelning. Jag skrev ett brev (se BILAGA 2) som skickades ut till samtliga förskolchefer i kommunen. Dock fick jag få svar. Jag tror att det kan bero på att jag skrev ut i brevet vilka två veckor jag hade tänkt mig att genomföra mina intervjuer på. Hade jag inte skrivit med detta kan det möjligtvis vara några fler som hade visat intresse. Tillslut blev det fem förskollärare som gav sitt medgivande och ville delta i studien. Jag upplever att förskollärarnas erfarenheter och utbildning kring barn i behov av särskilt stöd påverkade intervjuerna både i form av tid men också i längre utsagor.

Jag har utgått utifrån Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002) under uppsatsen. Jag menar att jag uppfyller dessa. Jag har använt mig av fiktiva namn på förskolorna och respondenterna. Dock kan konfidentialiteten i studien diskuteras och eventuellt röjas av misstag om någon får för sig att diskutera mina tidigare arbetsplatser i samband med läsningen av denna uppsats.

Studiens trovärdighet och giltighet diskuteras i metodkapitlet. Jag anser att reliabiliteten i studien har uppfyllts i möjligaste mån. Andra kan med hjälp av mina beskrivningar av mina tillväga gångsätt vid intervjuerna göra liknande intervjuer. Dock måste personen ha i åtanke att sannolikheten för att få exakta svar som ser likadana ut är små, ifall inte personen frågar förskollärare med liknande erfarenheter i sitt arbete. Jag anser även att studiens validitet har uppfyllts då jag har genomfört intervjuer utifrån en intervjumall (se BILAGA 1). Mallen och frågorna jag ställde respondenterna är skriven utifrån uppsatsen syfte och frågeställningar. I studien arbetar samtliga förskollärare i en Reggio Emilia inspirerad förskola där det gemensamma förhållningssättet på förskolorna präglas av att utgå utifrån det kompetenta barnet i barns utveckling och lärande. Detta kan ha påverkat förskollärares intervjusvar då barn i behov av särskilt stöd är beskrivet av förskollärarna utifrån deras sociala kontext och erfarenheter i den förskolan de arbetar på. Vidare problematiseras Reggio Emilia inspirerad förskola i studiens resultatdiskussion utifrån respondenternas utsagor.

4.2 Resultatdiskussion

Det framkommer i resultatet att respondenterna till en början har svårt att förhålla sig till vad de anser är ett stort begrepp. Sandberg (2009) menar att barn i behov av särskilt stöd är ett komplext begrepp då definitionen av vilka barn det handlar om varierar (a.a). Respondenterna gemensamma uttryck för vilka barn som anses vara i behov av särskilt stöd är, barn som är i behov av mer tid och har ett behov av en ständigt närvarande vuxen. Skolverket (2008) menar att uttrycket barn i behov av särskilt stöd används idag för att förtydliga att ett behov av särskilt stöd kan vara tillfälligt, övergående eller under olika omständigheter (a.a.). Det framhävs även i förskolans läroplan att verksamheten ska anpassas efter barnen olika förutsättningar och behov. Vilket innebär en föränderlig verksamhet som inte kan utformas lika överallt (Skolverket, 2010). Samtliga respondenter kan hänvisa till olika situationer utifrån sina erfarenheter kring barn som är i behov av särskilt stöd både tillfälligt och varaktigt. Vilka särskilda behov barnet har beror på olika situationer och vad förskolläraren anser vara ett behov av särskilt stöd.

I litteraturgenomgången framhävs ett historiskt perspektivbyte som skett i förskolans och skolans verksamhet. I en rapport från Skolverket (2008) beskrivs det hur begreppet barn *med* behov av särskilt stöd byts ut till barn *i* behov av särskilt stöd. Det historiska perspektivbytet beskrivs även av Nilholm (2005, 2006) som framhäver specialpedagogiken ur två grundläggande perspektiv. Det handlar om två olika förhållningssätt. Det individulistiska perspektivet ser eleven eller barnet som en bärare av brister. Det är barnet som ska tillrättavisas i en särskild utbildningsform. Det alternativa perspektivet framhäver de sociala faktorernas betydelse. Särskilda behov hos individen ses som sociala konstruktioner där synsättet karaktäriseras av att problemet lyfts bort från individen. Fokuset ligger på att inkludera barnet i förskolan (a.a). Alla förskollärare i studien uttrycker mer eller mindre ett förhållningssätt i sina beskrivningar som påminner om det alternativa perspektivet. Barnet ser de i relation till förskolans

verksamhet. De uttrycker på olika sätt hur det är pedagogens ansvar att stödja, vägleda och hjälpa barnet i olika situationer och hur anpassningar i verksamheten görs utefter barnets behov.

Julia ser jag som den respondenten som har mest erfarenheter kring barn i behov av särskilt stöd. Julia har ett barn med särskilda behov, diagnoserna Autism och ADHD. Genom hennes son har hon också deltagit som förälder i flera utbildningar. Intervjun med henne resulterade i den längsta intervjun på 40 minuter. Hon är noggrann i sina beskrivningar och hänvisar hela tiden tillbaka till sitt förhållningssätt:

”Barn i behov av särskilt stöd, är barn precis som alla andra barn. Alla barn har olika behov och olika behov av stöd.”(Julia)

Det blir tydligt att Julias åsikter handlar om att se barnet ur det alternativa perspektivet. Fokuset hos Julia ligger hela tiden på att inkludera barnet i förskolans verksamhet.

Samtliga respondenter har svårigheter att identifiera ett barn i behov av särskilt stöd. De anser att vissa barn ges extra anpassningar och stödinsatser i förskolan men att barnet inte är ett barn i behov av särskilt stöd. Frågan jag ställer mig är om det är förskolans gemensamma förhållningssätt som styr vilka barn som anses vara i behov av särskilt stöd. I det här fallet förskolläraernas tankar kring att de utgår utifrån ett sociokulturellt perspektiv i förskolan. Kommunen beskriver dessa tankar som Reggio Emilia inspirerat förhållningssätt det vill säga att personalen utgår utifrån det kompetenta barnet kring barns utveckling och lärande. I det fallet kan förskollärarna luta sig i tryggheten att förskolan utgår utifrån att det är förskolan som kontext som skapar problemet. Ett varaktigt och långsiktigt särskilt behov kan lösas genom att förskollärarna bland annat anpassar miljön, ändrar förhållningssätt och arbetssätt utifrån individens behov. Jag anser att det sociokulturella perspektivet är en bra grund luta sig mot, det vill säga Vygotskys tankar (Säljö, 2000) om att lärande sker i samspel mellan individer i *zonen för proximal utveckling* eller den *närmsta utvecklingszonen*. Där den närmsta utvecklingszonen definieras som avståndet mellan vad en individ/ett barn klarar av att prestera ensam och utan stöd, till vad en individ/ett barn kan prestera tillsammans med stöd av en vuxen eller en mer kompetent kamrat (a.a). Men det uppstår en problematik kring definitionen om barn i behov av särskilt stöd vid överflyttningar mellan olika skolformer från förskola till förskoleklass om personalen inte har kunskapen kring vilka barn som innefattas av begreppet, om personalen har en åsikt om att inte vilja stämpla barnet eller om personalen exempelvis är osäkra och anser att barnet numera inte har ett särskilt behov då anpassningar har lett till att barnets särskilda behov har ”försvunnit”. Visserligen kan ett barn ha ett tillfälligt särskilt behov av vissa pedagogiska insatser, men jag tror att förskollärare måste närma sig begreppet barn i behov av särskilt stöd mer medvetet och därmed se över om det tillfälliga behovet trots allt är långsiktigt utanför förskolans sociala kontext. I skolan möts eleven av att kunskapsmål som ska uppfyllas. I förskolans läroplan (Skolverket, 2010) har vi förskollärare strävans mål vi ska uppfylla. Det är vår skyldighet att anpassa verksamheten efter alla individers behov,

men det är också vår skyldighet att dokumentera pedagogiska stödinsatser kring de individer som ges särskilt stöd i praktiken. Stödmaterial kring barn i behov av särskilt stöd (Skolverket, 2014) visar att behovet av att dokumentation av pedagogiska insatser finns nedskrivet vid övergången mellan förskola till förskoleklass, när barn identifieras som ett barn i behov av särskilt stöd. Jag själv anser att ett barn i behov av särskilt stöd är de barn som jag själv upplever har ett varaktigt och långsiktigt behov av ständiga pedagogiska insatser exempelvis anpassningar i miljöer, rutiner, strukturer, förhållningssätt och en närvarande pedagog. Skolans verksamhet med lektioner och kunskapsmål inom olika ämnen skrivs utifrån normen av vilka färdigheter och kunskaper eleven borde kunna behärska vid en viss ålder och därefter bedöms eleven med hjälp av betygsättning. Det är inte alltid fel att även i förskolans verksamhet utgå utifrån mognad exempelvis vilka språkliga färdigheter en fyraåring borde behärska utifrån sin ålder. Att personalen vågar bedöma barnet som ett barn i behov av särskilt stöd därefter så att pedagogiska insatser ges redan i tidig ålder. Språkliga och kommunikativa svårigheter är ett exempel på ett särskilt behov som kan vara övergående det vill säga en mognadsfråga men det kan också utvecklas och bli en större svårighet i skolåldern då språket är en färdighet elever måste klara av att behärska för att kunna ha en möjlighet att uppnå kunskapsmålen i olika skolämnena som finns.

4.2.1 Förskolläraarnas bedömning av vilka behov som anses vara särskilda

Bland respondenterna finns det väldigt många varierade utsagor om vilka barn som kännetecknas som ett barn i behov av särskilt stöd. De fem förskollärarna har även en uppfattning om att de barn de dagligen möter i verksamheten är barn som inte är ett "uttalat barn i behov av särskilt stöd". Dessa barn kan ändå i litteraturen ovan ses som barn i behov av särskilt stöd. De mönster jag har hittat i respondenternas beskrivning av vilka barn som är i behov av särskilt stöd har jag kategoriserat följande: *Fysisk nedsättning eller handikapp hos barn*, *Språkliga och kommunikativa svårigheter hos barn*, och *Social kompetens och samspelsvårigheter hos barn*.

Sandberg (2009) menar att barn i behov av särskilt stöd är ett komplext begrepp. Det vanligaste sättet att kategorisera förskolebarn i behov av särskilt stöd är exempelvis som barn med tal- språksvårigheter, eller ett barn som är sen i sin psykiska eller fysiska utveckling (a.a). Två av respondenterna i studien framhäver att barn i behov av särskilt stöd kan vara barn med fysiska nedsättningar exempelvis hörsel-, syn-, motorisk nedsättning. Julia betonar att hon inte har mött barn med fysiska svårigheter i verksamheten. Om detta sker behöver förskolan hon arbetar på anpassa förskolans miljö med exempelvis möblering. Felicia i sin tur beskriver hur hon i sitt arbete fick anpassa miljön utefter ett barn med synnedsättning. Personalen fick bland annat anpassa belysning, markera i trappor och stödja barnet i olika moment under dagen.

Gerland och Aspeflo (2009) att barn kan ha olika språkliga och kommunikativa svårigheter, alltifrån att barnet inte uttalar korrekt, barnets förståelse för språket, svårigheter i att förstå vitsen med kommunikation. Dessa barn kan upplevas svåra att få positiv kontakt med (a.a). Förskollärarna Beatrice och Julia möter barn med språkliga och kommunikativa svårigheter dagligen i verksamheten. De menar att det är viktigt att dessa barn inte glöms bort som ett barn i behov av särskilt stöd.

Social kompetens och samspejlsvårigheter ses som den största kategorin av barn i behov av särskilt stöd i studien. Samtliga respondenter menar att barnet har svårt att hantera sina känslor och att detta uttrycks antingen genom ett utåtagerande beteende exempelvis att barnet slåss, eller att barnet uttrycker svårigheter genom att dra sig undan och observeras som tystlåtet. Gerland och Aspeflo (2009) menar att samspejlsvårigheter av den här typen kan ses som en stressreaktion från barnets sida. Orsakerna kan bland annat vara en försenad utveckling hos barnet eller en miljö som inte är tillräckligt anpassad efter barnets behov (a.a). Dessa reaktioner kan även ses hos barn som är utsatta för kriser i hemmiljön såsom våld, skilsmässor, sjukdomar, psykisk ohälsa med mera. Förskolan kan då i viss mån kompensera svåra hemförhållanden (Brodin, 2008, Hallström & Linberg 2009, Sandberg 2009). Ingen av respondenterna uttrycker att barn i behov av särskilt stöd kan vara barn som utsätts för kriser i hemmiljön.

Forskning visar att det finns ett antal utvecklings neurologiska funktioner eller färdigheter som utvecklas hos alla barn. Brister eller försenad utveckling i dessa kan ses som psykologiska faktorer eller orsaker till barns svårhanterliga beteenden (Greene & Ablon 2012, Jakobsson & Nilson 2011). Felicia menar att empati är en viktig färdighet som barnet behöver ha med sig genom livet. Social kompetens är inget som faller sig naturligt för alla barn.

”Så man förstod att han inte kunde känna empati gentemot andra barn. Han förstod inte när han hade gjort ett annat barn ledsen... Det är jätteviktigt för mig att försöka hjälpa honom att hitta de känslorna... Nu blir jag ledsen när jag ser att din kompis blir så ledsen när du har gjort såhär mot honom... det tror jag är jätteviktigt att finnas till hands så att de känner trygghet.”(Felicia)

Samtliga förskollärare belyser vikten av att stödja barn i behov av särskilt stöd. Det handlar om att vägleda i leken i samspelet mellan barnen. Det kan handla om att förebygga konflikter eller förtydliga leksignaler barnen emellan. Säljö (2000) menar att lärandet sker i interaktionen mellan människor i de kulturella kontexter människan befinner sig i. Individerna bär på olika erfarenheter och befinner sig i olika verksamheter, situationer, och miljöer (a.a). Smidt (2010) betonar vikten av interaktioner med betydelsefulla personer i livet. Barn lär sig samspeja med sin omvärld genom regler i familjen, kulturen och i samhället (a.a). Det är av stor vikt att barnet omges av närvarande vuxna. Framförallt när det handlar om ett barn i behov av särskilt stöd som behöver hjälp av olika slag. Förskolans verksamhet kan ses som en kulturell kontext där barnets utsätt för olika förväntningar. Då lärandet sker i samspel med andra är det av

stor vikt att barnet bemöts med förståelse av vuxna runtomkring. Nilsson (2005) menar att bekräftelsen i sig av andra är viktig oavsett om den är positiv eller negativ. Om vi inte får positiv bekräftelse, kan vi mycket väl kämpa för en negativ bekräftelse så länge vi inte blir behandlade som ingen, då blir vi hellre bekräftade som någon (a.a). Askland och Sataøen (2003) menar att det framförallt är i förskolåldern i mötet med andra barn som de utvecklar sina grundläggande erfarenheter av samvaro med barn i sin egen ålder. I mötet eller i bekantskapen exempelvis i leksituationer med andra barn utvecklas grunden för en tydligare vänskapsrelation. Vänskap mellan små barn bygger huvudsakligen på gemensamma aktiviteter kring leken (a.a). Samtliga respondenter anser att det är viktigt att stödja barnet i det sociala samspelet, att vara närvarande i leken, för att främja goda förutsättningar för ett fungerande samspel mellan barnen.

4.2.2 Förskolläraarnas förhållningssätt och arbetssätt

Samtliga respondenter arbetar i en ”Reggio Emilia” inspirerad förskola. Ingela och Gabriella framhäver ”Reggio Emilia” som ett gemensamt förhållningssätt som förskolans personal använder sig av när de stöttar barn i deras utveckling och lärande. Säljö (2000) menar att människors utveckling och lärande inom grundläggande intellektuella färdigheter, förmågor och kunskaper utvecklas i samspel med andra. Vygotskys tankar handlar om att lärandet sker i samspel mellan individer i zonen för proximal utveckling eller i den närmsta utvecklingzonen. Det handlar om avståndet mellan vad barnet kan prestera ensam och utan stöd, till vad ett barn klarar av att prestera tillsammans med stöd av vuxen eller en mer kompetent kamrat (a.a). Ingela menar att det handlar om att se barnet som kompetent. Ingela menar att lärandet sker tillsammans med barnen, men att den vuxna inte ger barnen färdiga lösningar. Både Ingela och Gabriella framhäver att förskolans förhållningssätt handlar om att stödja barnet och skapa en genuin kontakt med individen, att se varje individ och lyfta fram det som är positivt med alla barn.

Samtliga respondenter menar att de hela tiden diskuterar individens och barngruppens behov i verksamheten. Det skiljer sig dock hur diskussionerna ser ut på respondenternas avdelningar och arbetsplatser. Ingela menar att diskussionerna handlar om hur personalen kan hitta nyinskolade barns glädjeämnen i syfte att skapa trygghet hos barnet. Felicia menar att det förs en dialog kring hur de ska anpassa i miljön för att förebygga konflikter i barngruppen. Julia menar att hon gärna startar diskussioner med sina kollegor. Hon kan hamna i vilda diskussioner när erfarenheter, okunskap och åsikter mellan kollegorna krockar. Hon menar att om man måste ändra hela sin verksamhet för att det ska fungera för en del barn så ska man göra det. Det kan handla om att miljöanpassa. Smidt (2010) menar att Vygotskijs idéer om barn i behov av särskilt stöd inte handlade om att behandla själva svårigheten. Redskapen skulle anpassas efter barnets speciella behov exempelvis att ett barn med synsvårigheter fick större text. Det är lärarens ansvar att fundera över vilket som är det mest effektiva sättet att stödja lärandet hos dem som har särskilda behov (a.a). Samtliga respondenter anser

att det är en självklarhet att anpassa miljön efter barngruppen. Beatrice, Felicia, Gabriella och Ingela menar att det just nu inte finns några barn på avdelningen med ett uttalat behov av särskilt stöd, men att det handlar om att många barn ska kunna samsas på en stor yta. Julia framhäver att förskollärarnas förhållningssätt och arbetssätt påverkar alla barn. Hon menar att barnen märker av direkt ifall pedagogerna inte är tydliga och eniga i sina ramar och regler.

4.2.3 Förskollärarens förutsättningar till att ge stöd

Beatrice och Felicia menar att stödinsatserna i förskolan i olika situationer styrs av personaltätheten i förhållande till barnantalet. Beatrice menar att hon känner sig misslyckad när hon känner att hon inte räcker till men kan ändå se fördelar med att förskolans personal ändå arbetar med färre barn än i skolan. Personalen arbetar i arbetslag där de har större möjlighet att dela in barnen i mindre grupper och olika konstellationer av barn.

Samtliga respondenter menar att det finns en timmas planeringstid i veckan och två timmars avdelningsplanering i form av kvällsmöten i månaden då de har möjlighet att lyfta enskilda barns behov. Oftast räcker den tiden till, men då finns det andra delar som inte hinns med att diskuteras. Respondenterna ser planeringstiden som värdefull tid då de har möjlighet att diskutera olika händelser, situationer med mera tillsammans med sina kollegor.

Greene (2014) hävdar att vuxna reflexmässigt ser barns oflexibla och explosiva beteenden som avsiktliga. Greene försöker få vuxna att tänka om. Med sin filosofi *"Barn gör så gott de kan. När de inte kan bättre måste vi komma på varför, så att vi kan hjälpa dem"* handleder han många föräldrar och personal som möter barn med svårhanterliga beteenden (a.a) Beatrice menar att det är viktigt att personalen kan föra en öppen dialog om de problem och dilemman de möter i verksamheten. Det handlar inte om att beskylla någon kollega om att denne gör fel i sitt bemötande, utan det handlar om att synliggöra en problematik som har uppstått och diskutera hur personalen ska gå vidare i sitt förhållningssätt gentemot barnet.

Palla (2010) synliggör olika förhållningssätt hos personalen i forskningen kring handledningssamtal mellan förskolans personal och specialpedagogen. Det framkommer att barnet ses ur ett individualistiskt perspektiv där barns olikheter skapas och jämförs inom förskolans ramar för vad som är ett avvikande beteende, även om personalen försöker undvika formuleringar som värderar eller relaterar till det normala. Arbetslagen tar kontakt med specialpedagogen när det identifierat ett beteende som speciellt hos barnet och de inte vet hur de ska hantera det (a.a). Samtliga respondenter menar att de har en möjlighet att kontakta en specialpedagog för att få handledning när de har svårigheter i att bemöta barn i behov av särskilt stöd. Gabriella och Beatrice har en specialpedagog inkopplad på sin avdelning. Det handlar om att stödja barnet, ge

konkreta tips till personalen om hur de ska hantera olika situationer som uppstår kring barnet. Specialpedagogen har också varit en hjälp vid samtal med föräldrarna till barnet.

Gemensamt för samtliga respondenter är att de är positiva till fortbildning kring barn i behov av särskilt stöd. Det kan handla om enstaka föreläsningar, gå på kurser, läsa litteratur och diskutera. Förskollärarna delger gärna sina erfarenheter kring att arbeta med barn i behov av särskilt stöd.

4.3 Slutsats och självkritik

Jag har i denna uppsats valt att gå in på ämnet barn i behov av särskilt stöd. Förskollärarna i studien gör en bedömning av vilka olika behov de anser utgör grunden till att ett barn ska ses som ett barn i behov av särskilt stöd. Studiens syfte presenterar förskollärarnas perspektiv kring barn i behov av särskilt stöd. Studien har delats upp i två frågeställningar som i sin tur besvarar frågor om vad förskollärarna bedömer som särskilda behov samt vilka förutsättningar de har för att kunna stödja i form av tid, planering, behov av fortbildning och handledning.

Respondenterna upplever frågorna som svåra men intressanta att diskutera. Fyra av respondenterna uttrycker i studien att det inte fanns något barn med ett uttalat behov av särskilt stöd i deras barngrupp just nu. Samtliga förskollärare beskriver ändå enskilda barn i förhållande till barngruppen, olika situationer, anpassningar och arbetssätt. Dessa utsagor visar att det finns barn i behov av särskilt stöd i barngruppen på varje förskollärares avdelning, men att förskollärarna inte benämner barnen som ”ett barn i behov av särskilt stöd”. Istället benämns barnet exempelvis som ”ett barn med dåligt språk”, ”ett barn med svårigheter i social kompetens”, ”ett barn med svårigheter att hantera konflikter”. Därefter beskriver respondenterna vilket förhållningssätt de har gentemot barnet och vilket arbetssätt de använder sig av när de hjälper barnet i olika situationer.

Mina funderingar kring resultatet handlar mycket om ifall det finns en okunskap kring vilka barn som anses vara ett uttalat ”barn i behov av särskilt stöd”, eller om det handlar om att förskollärarna inte vill ”stämpla barnet” som ett barn i behov av särskilt stöd, då alla respondenter och även förskolans läroplan betonar att alla barn kan vara i behov av särskilt stöd någon gång under sin vistelsetid i förskolans verksamhet. Ses barn i behov särskilt stöd som något så självklart i verksamheten eller handlar det om att inte sätta barnet i ett fack. Julia är den enda respondenten som tydligt synliggör i sina svar att barn i behov av särskilt stöd finns på hennes avdelning i verksamheten. Men hon betonar även att hon ser ”ett barn i behov av särskilt stöd” som vilket barn som helst. När hon möter begreppet ”barn i behov av särskilt stöd” säger det henne inte mer än att det är ett barn som behöver lite extra hjälp, stöd eller vägledning. Hon ser dessa barn som en självklarhet i verksamheten och framhäver ödmjukheten inför de barn vi har framför oss.

Om jag hade skrivit ett mer inriktat arbete om barn i behov av särskilt stöd, eller om jag hade använt mig av flera metoder exempelvis intervju och observation i studien, hade jag möjligtvis kunnat svara på mina funderingar kring om det handlar om en okunskap hos förskollärarna eller om att inte placera barnet i ett förutbestämt fack. I uppsatsen framhävs trots allt barn i behov av särskilt stöd som en bärare av brister i olika färdigheter men också i relation till vuxna, kamrater, olika kontexter och miljöer runtomkring dem.

Jag saknar också utsagor från respondenterna som behandlar erfarenheter kring barn som kommit långt i sin utveckling exempelvis läs- och skrivkunniga barn och hur förskolans verksamhet stödjer dessa barn, samt hur förskollärarna stödjer barn som vistas bland kriser i hemmiljön. Det är inte helt ovanligt att möta barn i förskolan där hemmiljön består av föräldrar i skilsmässa. Dessa kategorier av barn i behov av särskilt stöd kan utgöra en grund för ett ämne i vidare forskning.

4.4 Förslag på vidare forskning

Det hade varit intressant att göra en observationsstudie kring barn i behov av särskilt stöd. Möjligheten att observera förskollärares förhållningssätt och arbetsätt i olika situationer där barnet har ett uttalat behov av särskilt stöd exempelvis i en barngrupp i förskolan där barnen har olika diagnoser som autism.

Det hade även varit intressant att forska kring barn i behov av särskilt stöd ur ett genusperspektiv exempelvis om det skiljer sig mellan bemötande, förhållningssätt och arbetssätt mellan kvinnliga och manliga förskollärare.

REFERENSER

- Askland, L. & Sataøen, S.O. (2003). *Utvecklingspsykologiska perspektiv på barns uppväxt*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Brodin, J. (2008). *Barn i utsatta livssituationer*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Gerland, G. & Aspflo, U. (2009). *Barn som väcker funderingar: se, förstå och hjälpa förskolebarn med en annorlunda utveckling*. Enskededalen: Pavus utbildning.
- Greene, R.W. (2014). *Explosiva barn: ett nytt sätt att förstå och behandla barn som har svårt att tåla motgångar och förändringar*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Greene, R.W. & Ablon, J.S. (2012). *Att bemöta explosiva barn*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Hallström, I. & Lindberg, T. (red.) (2009). *Pediatrisk omvårdnad*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Jakobsson, I. & Nilsson, I. (2011). *Specialpedagogik och funktionshinder*. Stockholm: Natur & kultur.
- Kvale, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundman, B. & Hällgren Graneheim, U. (2008). Kvalitativ innehållsanalys. I: Granskär, M. & Höglund-Nielsen, B. (red.) *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. (1. uppl.). (s. 159-172). Lund: Studentlitteratur AB.
- Nilholm, C. (2005). *Specialpedagogik- vilka är de grundläggande perspektiven?* Pedagogisk forskning Sverige, 10. s.124-138,.
- Nilholm, C. (2006). *Inkludering av elever ”i behov av särskilt stöd” – Vad betyder det och vad vet vi?* Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Nilsson, B. (2005). *Samspel i grupp*. Lund: Studentlitteratur.
- Palla, L. (2011). *Med blicken på barnet: om olikheter inom förskolan som diskursiv praktik*. Diss. Malmö: Lunds universitet, 2011. <http://dspace.mah.se/handle/2043/12151> (hämtad: 15-11-02).
- Sandberg, A. (red.) (2009). *Med sikte på förskolan: barn i behov av stöd*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. (Ny, rev. utg.). Stockholm: Skolverket. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442> (hämtad: 15-07-24)

Skolverket (2014). *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer: hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan.* (2014). Stockholm: Skolverket. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3355> (hämtad: 16-06-01)

Smidt, S. (2010). *Vygotskij och de små och yngre barnens lärande.* (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap.* (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv.* Stockholm: Prisma.

Thomsson, H. (2010). *Reflexiva intervjuer.* (2., [rev. och uppdaterade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer.* (4., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Unicef. *Barnkonventionen.* <http://unicef.se/barnkonventionen> (hämtad: 15-07-24).

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* Elander Gotab. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (hämtad: 15-10-19).

BILAGA 1

Förskollärare:

Ålder:

Antal år i yrket:

Ålder på barngruppen:

INTERVJUFRÅGOR

- 1. Vilka behov beskriver förskollärarna som skäl till att barnet ska ges särskilt stöd?**
 - A) Vad innebär det för dig och hur tänker du när jag säger – barn i behov av särskilt stöd?
 - B) Vilka egenskaper hos barnet betraktar du som saknade för att barnet ska vara i behov av särskilt stöd?
 - C) På vilket sätt kan just du stödja barn i behov av särskilt stöd? Ge några exempel.
 - D) Har du någon utbildning när det gäller barn i behov av särskilt stöd? Vilken i så fall?
 - E) Vad vill du kunna mer eller ha fortbilning om när det gäller barn i behov av särskilt stöd?
- 2. I vilka situationer uttrycker förskollärarna att barn i behov av särskilt stöd ska ges stödinsatser i förskolan?**
 - A) Anser du att förskolans arbetssätt kan stödja barn i behov av särskilt stöd och i så fall i vilka situationer?
 - B) Anpassar ni förskolans miljö i någon form om ni har barn i behov av särskilt stöd? Ge några exempel.
 - C) Hur ser diskussionen ut med dina kollegor på din arbetsplats kring barn i behov av särskilt stöd?
- 3. Vilka förutsättningar har förskollärarna att ge stöd till barnet när de väl identifierat behovet?**
 - A) Har ni någon handledning på arbetsplatsen gällande barn i behov av särskilt stöd? Berätta om den. Om inte, hur gör ni för att stödja varandra?
 - B) Finns det möjligheter till särskild planering kring det pedagogiska arbetet med barn i behov av särskilt stöd?
 - C) Finns det något du vill delge andra pedagoger ute i verksamheten om att arbeta med barn i behov av särskilt stöd?

BILAGA 2

Hej!

Jag heter Mia och är förskollärarstudent från Högskolan i Skövde och läser min examenstermin. Jag genomför en studie om barn i behov av särskilt stöd i förskolan. Mitt syfte är att undersöka förskollärares erfarenheter och uppfattningar kring att arbeta med barn i behov av särskilt stöd.

Till studien har jag formulerat tre frågeställningar:

- Vilka behov beskriver förskollärarna som skäl till att barnet ska ges särskilt stöd?
- I vilka situationer uttrycker förskollärarna att barn i behov av särskilt stöd ska ges stödinsatser i förskolan?
- Vilka förutsättningar har förskollärarna att ge stöd till barnet när de väl identifierat behovet?

Utifrån dessa frågeställningar har jag formulerat ett antal intervjufrågor.

Jag behöver intervjua 6-9 stycken förskollärare, 3-4 förskollärare/förskola från verksamheten. Intervjufrågorna är öppna frågor vilket innebär att svaren inte är givna, utan grundar sig till förskollärarnas yrkeserfarenhet.

Jag tar hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer vilket bland annat innebär att förskollärarnas anonymitet säkras, information om syftet med studien ges i förväg, rätten till att bestämma över sin medverkan, samt om intresse finns få ta del av studiens resultat.

Med detta brev önskar jag ditt medgivande för att genomföra intervjuerna. Min tanke är att om möjligheten finns genomföra intervjuerna under vecka 43-45.

Ditt svar önskas på min mejladress.

Med Vänliga Hälsningar

Mia Nortunen
mia.nortunen@skovde.se